

CAPITOLUL 3

Circuite logice elementare

Circuitele logice elementare pot fi realizate fie cu componente discrete, fie în tehnologie integrată.

3.1. Circuite logice elementare cu componente discrete

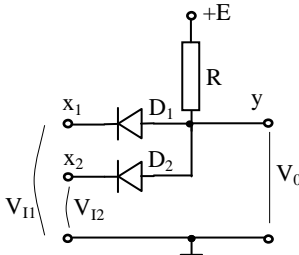
În funcție de tipul de componente discrete care intră în structura circuitului respectiv, distingem circuite logice elementare cu componente discrete pasive, respectiv active.

3.1.1. Circuite logice elementare cu componente pasive

Acest tip de circuite logice utilizează numai componente pasive, adică componente de circuit care nu posedă capacitatea de a amplifica semnalul aplicat la intrare. Dintre acestea, componentele de circuit cele mai utilizate sunt diodele și rezistențele.

3.1.1.1. Circuitul logic ȘI (AND) pasiv

Circuitul logic ȘI (AND) pasiv are schema din figura 3.1 și tabelul de adevăr – tab. 3.1.

Tab. 3.1. Tabelul de adevăr al funcției ȘI (AND)

x_2	x_1	y
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

Fig. 3.1. Circuitul logic ȘI (AND) pasiv

Funcționare: Prezentăm o descriere simplificată a funcționării circuitului, considerând diodele D_1 și D_2 – ideale.

Astfel, pentru combinația logică de intrare $x_2x_1=00$ (prima linie a tabelului de adevăr), $V_{I1}=V_{I2}=0V$ și, practic, catodii celor două diode sunt ca și legați la masă, așa cum am încercat să arătăm în schema echivalentă din fig. 3.2 a.

Cele două diode sunt direct polarizate și conduc pe traseul $+E, R, D_1/D_2$, masă, la bornele lor regăsindu-se tensiunea de prag a unei diode ideale, deci $V_0=0$. Rezultă $y=0$ logic.

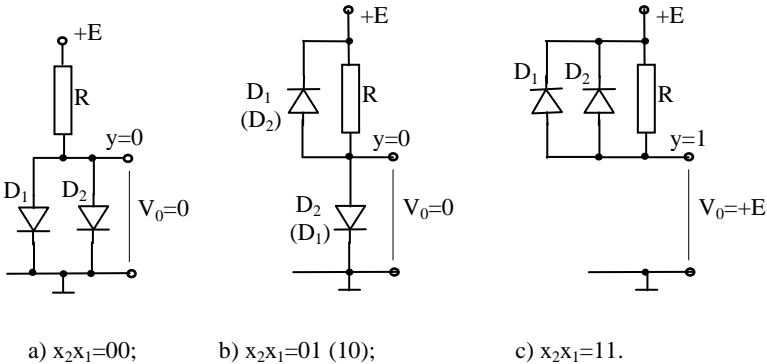

Fig. 3.2. Explicativă pentru înțelegerea funcționării circuitului logic ȘI (AND) pasiv

Pentru combinația de intrare $x_2x_1=01$ (a doua linie a tabelului de adevăr), $V_{I2}=0$, $V_{I1}=+E$, deci catodul diodei D_2 rămâne conectat la masă, iar cel al diodei D_1 se conectează la $+E$, fig. 3.2 b. Diodele D_1 și D_2 conduc ca și în cazul precedent, în timp ce D_1 , având catodul conectat la potențialul cel mai pozitiv al schemei, este blocată. Evident, $V_0=0$ și $y=0$ logic.

Pentru $x_2x_1=10$ este valabilă tot schema echivalentă din fig. 3.2 b în care rolul diodelor D_1 și D_2 se inversează. Rezultatul este $y=0$ logic.

În sfârșit, pentru $x_2x_1=11$, vom avea: $V_{I1}=V_{I2}=+E$, și ambele diode vor fi conectate cu catodii la $+E$, fig. 3.2 c, deci vor fi blocate. Potențialul $+E$ se transferă la ieșire prin rezistența R , deci $V_0=+E$ și $y=1$ logic. Se confirmă afirmația inițială conform căreia tab 3.1 este tabelul de adevăr al funcției ȘI (AND).

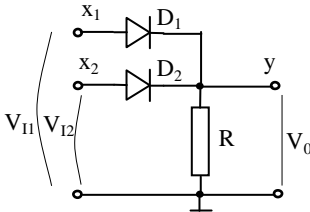
3.1.1.2. Circuitul logic SAU (OR) pasiv

Circuitul logic SAU (OR) pasiv are schema din fig. 3.3 și tabelul de adevăr – tab. 3.2.

Funcționare: Pentru combinația logică de intrare $x_2x_1=00$, deci $V_{I1}=V_{I2}=0V$, anodii celor două diode sunt practic conectați la potențialul masei, așa cum rezultă din schema echivalentă din fig. 3.4 a. Întrucât nu există nici o diferență de potențial

în schemă, prin rezistența R nu circulă curent și, prin urmare, $V_0=0V$, deci $y=0$ logic.

Tab. 3.2. Tabelul de adevăr al funcției SAU (OR)

x_2	x_1	y
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

Fig. 3.3. Circuitul logic SAU (OR) pasiv

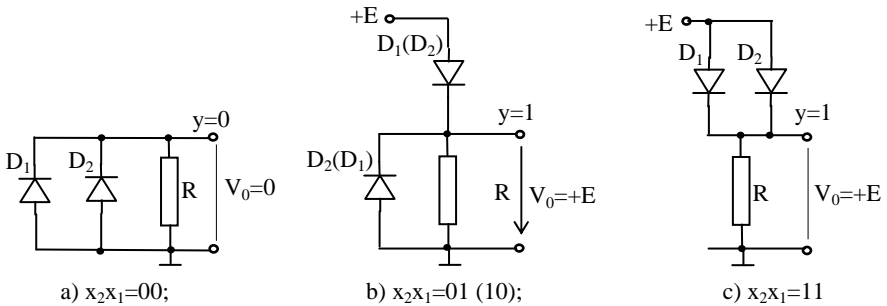

Fig. 3.4. Explicativă pentru înțelegerea funcționării circuitului logic SAU (OR) pasiv

Pentru $x_2x_1=01$, deci $V_{12}=0V$ și $V_{11}=+E$, dioda D_2 rămâne conectată cu anodul la masă, în timp ce D_1 se conectează cu anodul la $+E$, fig. 3.4 b. Dioda D_1 va conduce pe traseul: $+E$, D_1 , R, masă și fiind ideală, pe ea nu “cade” nimic. Întreaga cădere de tensiune se regăsește la bornele rezistenței R, blocând dioda D_2 și generând la ieșirea schemei tensiunea $V_0=+E$, deci $y=1$ logic.

Combinăția de intrare $x_2x_1=10$ produce o situație similară celei anterioare, fig. 3.4 b, poziția diodelor inversându-se. Rezultă $y=1$ logic.

Pentru $x_2x_1=11$, vom avea $V_{11}=V_{12}=+E$ și ambele diode vor fi conectate cu anodii la $+E$, fig. 3.4 c, deci vor conduce și vor transfera potențialul $+E$ la ieșire. Rezultă $V_0=+E$ și $y=1$ logic.

S-a verificat astfel faptul că tab. 3.2 este tabelul de adevăr al funcției SAU (OR).

3.1.2. Circuite logice elementare cu componente active

Acest tip de circuite logice conțin și elemente active de circuit (tranzistoare) care, după cum se știe, sunt capabile să amplifice un semnal.

3.1.2.1. Circuitul logic NU (NOT)

Circuitul logic NU (NOT) are schema din fig. 3.5 și tabelul de adevăr – tab. 3.3.

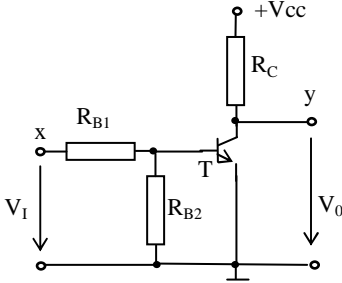

Fig. 3.5. Circuitul logic NU (NOT)

Tab. 3.3. Tabelul de adevăr al funcției NU (NOT)

x	y
0	1
1	0

Funcționare: Când $x=0$, $V_I=0V$ și borna de intrare a circuitului este conectată la masă, fig. 3.6 a.

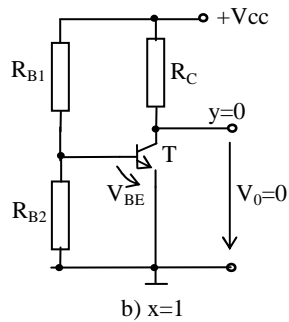
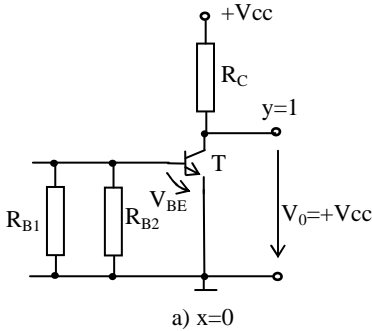

Fig. 3.6. Explicativă pentru înțelegerea funcționării circuitului logic NU (NOT)

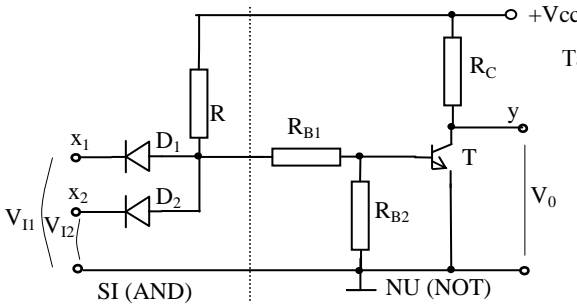
Baza tranzistorului este conectată la masă printr-o rezistență echivalentă $R_B=R_{B1}/R_{B2}$, deci $V_{BE}=0$ și tranzistorul T este blocat. Potențialul $+V_{CC}$ se transferă la ieșire prin R_C și $V_O=+V_{CC}$, deci $y=1$ logic.

Pentru $x=1$, $V_I=+V_{CC}$ și ne aflăm în situația schemei echivalente din fig. 3.6 b. Divizorul R_{B1} , R_{B2} este astfel dimensionat încât $V_{BE} \geq 0,7V$, deci tranzistorul T este saturat și $V_{CE}=V_O \approx 0,1V$. Rezultă $y=0$ logic.

3.1.2.2. Circuitul logic ȘI-NU (NAND)

Circuitul logic ȘI-NU (NAND) prezintă schema din fig. 3.7, obținută prin conectarea în cascadă a unui circuit ȘI (AND) pasiv și a unui circuit NU (NOT).

Tabelul de adevăr, tab. 3.4, se obține din tab. 3.1. al funcției ȘI (AND), modificat în sensul negării valorilor logice din coloana funcției.

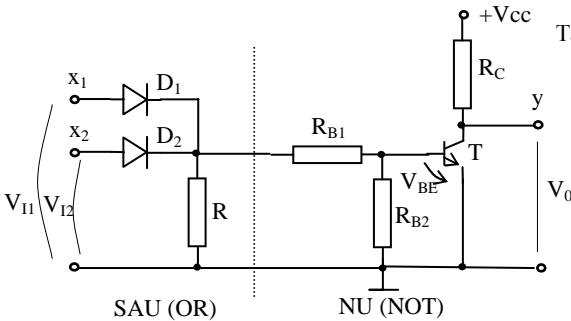
Tab. 3.4. Tabelul de adevăr al funcției ȘI-NU (NAND)

x_2	x_1	y
0	0	1
0	1	1
1	0	1
1	1	0

Fig. 3.7. Circuitul logic ȘI-NU (NAND)

3.1.2.3. Circuitul logic SAU-NU (NOR)

Circuitul logic SAU-NU (NOR), fig. 3.8, se obține prin conectarea în cascadă a circuitului SAU (OR) din fig. 3.3 cu circuitul NU (NOT) din fig. 3.5.

Tab. 3.5. Tabelul de adevăr al funcției SAU-NU (NOR)

x_2	x_1	y
0	0	1
0	1	0
1	0	0
1	1	0

Fig. 3.8. Circuitul logic SAU-NU (NOR)

Tabelul de adevăr 3.5 se obține din tab. 3.2 prin negarea valorilor logice din coloana funcției de ieșire y .

3.2. Circuite logice elementare integrate

În prezent, circuitele logice se realizează aproape în exclusivitate sub formă de circuite integrate. După tehnologia utilizată, circuitele logice integrate se pot clasifica în circuite realizate în tehnologie bipolară, respectiv unipolară (MOS).

3.2.1. Circuite logice integrate realizate în tehnologie bipolară

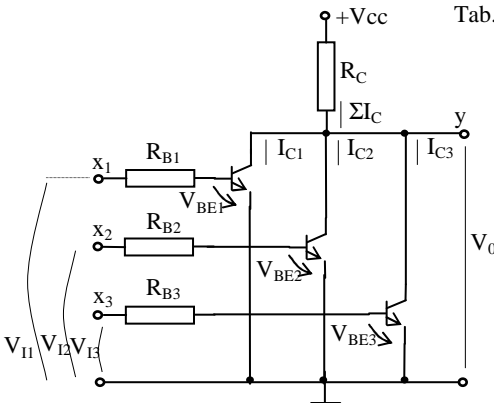
Circuitele logice integrate realizate în tehnologie bipolară au cunoscut în decursul timpului mai multe tipuri de structuri de bază cum ar fi: RTL, DTL, TTL, HTTL, etc.

3.2.1.1. Circuite logice RTL

Circuitele logice RTL (Rezistor-Tranzistor-Logic) prezintă structura de bază din fig. 3.9 și tabelul de adevăr – tab. 3.6.

Funcționare: Pentru $x_3=x_2=x_1=0$ logic, $V_{I1}=V_{I2}=V_{I3}=0V$ și rezistențele R_{B1} , R_{B2} , R_{B3} , din bazele celor 3 tranzistoare vor fi conectate la masă. În consecință, tensiunile V_{BEi} , cu $i=1, 2, 3$, vor fi zero și cele 3 tranzistoare vor fi blocate, deci $I_{C1}=I_{C2}=I_{C3}=0$. Prin R_C nu va circula nici un curent, deci pe R_C nu vom înregistra nici o cădere de tensiune.

Întrucât $V_0=V_{CC}-R_C \cdot \Sigma I_{Ci}$, rezultă $V_0=+V_{CC}$, deci $y=1$ logic.

Tab. 3.6. Tabelul de adevăr al funcției SAU-NU (NOR)

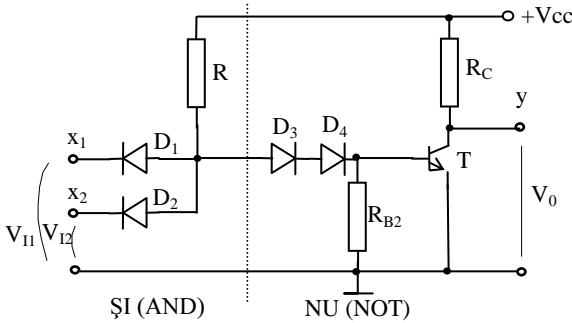
x_3	x_2	x_1	y
0	0	0	1
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	0
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	0

Fig. 3.9. Circuitul logic SAU-NU (NOR) RTL

Este suficient ca un singur tranzistor din cele trei să fie saturat ($x_i=1$, pentru orice i) pentru ca $V_0=V_{CEi} \approx 0,1V$, deci $y=0$ logic. Aceeași situație se repetă și în cazul în care două sau chiar toate cele 3 tranzistoare primesc 1 logic la intrare. Analizând tabelul 3.6, observăm că funcția logică îndeplinită de circuitul din fig. 3.9 este SAU-NU (NOR).

3.2.1.2. Circuite logice DTL

Circuitele logice DTL (Diodă-Tranzistor-Logic) prezintă structura de bază din fig. 3.10 și tabelul de adevăr – tab. 3.7.

Tab. 3.7. Tabelul de adevăr al funcției ȘI-NU (NAND)

x_2	x_1	y
0	0	1
0	1	1
1	0	1
1	1	0

Fig. 3.10. Circuitul logic ȘI-NU (NAND) DTL

Schema din fig. 3.10 provine din cea din fig. 3.7, în care rezistența R_{B1} a fost înlocuită cu diodele D_3 și D_4 , având rolul de a asigura o deplasare cu $2 \cdot 0,7V = 1,4V$ a nivelului logic superior al intrării porții, nivel care determină trecerea tranzistorului T din starea de blocare în cea de saturație. În rest, funcționarea este identică cu cea a circuitului ȘI-NU (NAND) descris în § 3.1.2.2.

3.2.1.3. Familia TTL standard

Familia TTL standard este una dintre cele mai răspândite categorii de circuite logice integrate pe scară mică și medie.

Reprezentantul de bază al acestei familii, cu ajutorul căruia pot fi generate toate funcțiile logice, este poarta ȘI-NU (NAND).

3.2.1.3.1. Poarta NAND - TTL

Poarta NAND – TTL prezintă schema din fig. 3.11 a, simbolul logic din fig. 3.11 b și tabelul de adevăr - tab. 3.8.

Diodele D_1 și D_2 protejează tranzistorul multiemiter T_1 împotriva eventualelor tensiuni negative ce pot apărea pe intrări în timpul regimurilor tranzitorii. În regim staționar ele nu au nici un fel de importanță, motiv pentru care vor fi ignorate în continuare.

Tranzistorul multiemiter T_1 asigură curentul de bază necesar tranzistorului defazor T_2 care comandă etajul final de tip *totem pole* (în contratimp) realizat cu tranzistoarele T_3 și T_4 . Acest tip de etaj final permite obținerea unor timpi

de propagare reduși, o creștere a imunității la perturbații a porții și o scădere a rezistenței de ieșire a acesteia (15Ω în stare "L" și 70Ω în stare "H").

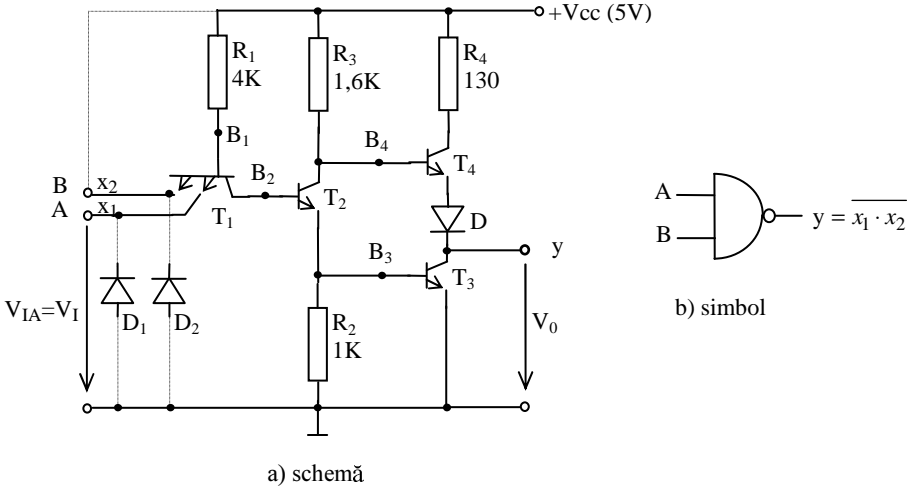

Fig. 3.11. Poarta NAND - TTL

Tab. 3.8. Tabelul de adevăr al funcției NAND

x_2	x_1	y
0	0	1
0	1	1
1	0	1
1	1	0

Funcționare: Înlocuind joncțiunile tranzistorului multiemiter T_1 cu diode, schema din fig. 3.11 a se transformă de maniera din fig. 3.12.

Se observă ușor că circuitul din fig. 3.12 este format dintr-un ȘI-pasiv (realizat de diodele D_{BE11} , D_{BE12} și rezistența R_1), urmat de un inversor (realizat cu tranzistoarele T_2 , T_3 și T_4).

Într-adevăr, exceptând D_{BC1} care are rol de deplasare de nivel (v. familia DTL) și reamintind faptul că semnalul din colectorul unui tranzistor evoluează în antifază față de cel din bază și emiter, observăm că o creștere a nivelului semnalului din B_2 va antrena o scădere a nivelului în B_4 și - implicit - în y , simultan cu o creștere a nivelului în B_3 și o scădere a acestuia în y . Concluzionând, creșterea nivelului în B_2 conduce la o scădere - pe două căi - a nivelului în y , inversarea semnalului fiind evidentă.

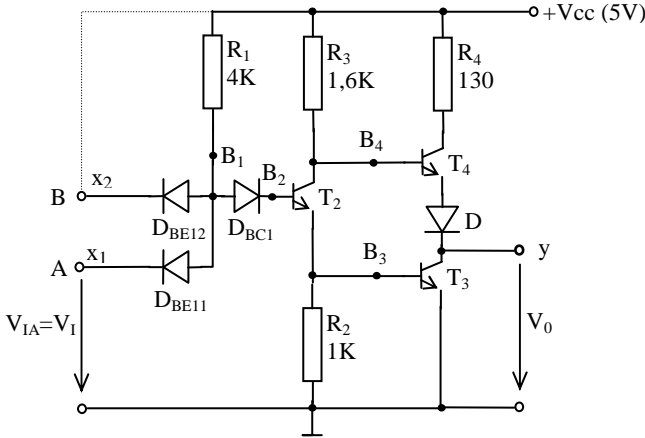

Fig. 3.12. O schemă mai intuitivă a porții NAND - TTL

Funcția ȘI-NU (NAND) a circuitului fiind demonstrată, tabelul de adevăr 3.8 este verificat.

3.2.1.3.2. Inversorul TTL

În cele ce urmează, ne propunem transformarea circuitului NAND într-un inversor (prin conectarea la $+V_{CC}$ a bornei de intrare B, fig. 3.12) și explicarea funcționării inversorului în paralel cu ridicarea caracteristicii de transfer a acestuia, fig. 3.13.

Stările tranzistoarelor în fiecare din zonele (1) ... (4), fig. 3.13, le vom centraliza în tabelul 3.9.

Funcționare: În explicarea funcționării schemei, din motive de simplificare a expunerii, vom lua în considerație următoarele valori:

$V_{BE\text{ON}} = 0,6\text{V}$ - pentru un tranzistor în RAN;

$V_{BE\text{sat}} = 0,7\text{V}$ - pentru un tranzistor în saturație;

$V_{CE\text{sat}} = 0,1\text{V}$ - pentru un tranzistor în saturație;

$V_D = 0,7\text{V}$ - pentru o diodă în conducție.

Explicarea funcționării inversorului necesită luarea în considerație a următoarelor zone:

$$\text{Zona (1): } 0 \leq V_I < 0,5. \quad (3.1)$$

D_{BE11} este polarizată direct prin R_1 de către diferența de potențial $V_{CC} - V_I$. Întrucât D_{BE11} conduce, potențialul punctului B_1 va fi:

$$V_{B1} = V_I + V_{BE11\text{sat}} = V_I + 0,7. \quad (3.2)$$

Ținând seama de relațiile 3.1 și 3.2, obținem:

$$0,7 \leq V_{B1} < 1,2 \quad (3.3)$$

și întrucât

$$V_{B1} = V_{BC1} + V_{BE2} + R_2 I_{E2}, \quad (3.4)$$

putem scrie că:

$$0,7 \leq V_{BC1} + V_{BE2} + R_2 I_{E2} < 1,2. \tag{3.5}$$

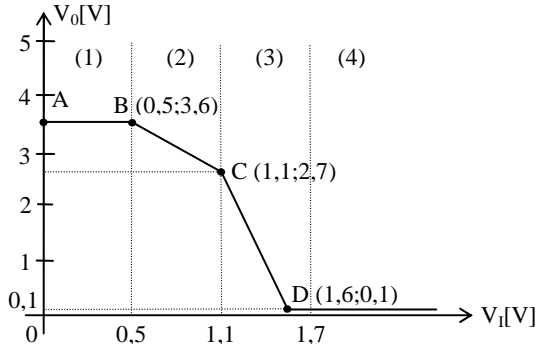

Fig. 3.13. Caracteristica de transfer a inversorului TTL

Tab. 3.9. Centralizator al stărilor tranzistoarelor în timpul comutației

Zona \ Trz.	T1	T2	T3	T4
(1)	RAN	BL.	BL.	RAN
(2)	SAT.	RAN	BL.	RAN
(3)	SAT.	RAN	RAN	RAN
(4)	RAI	SAT.	SAT.	BL.

Rezultă că joncțiunile BC_1 și BE_2 sunt insuficient polarizate și tranzistorul T_2 este blocat. Prin urmare $R_2 I_{E2} = 0$, iar joncțiunile BC_1 și BE_2 vor fi supuse, fiecare, câte unei diferențe de potențial $0,35 \leq V_{BC1} = V_{BE2} < 0,6$, deci vor fi blocate. Tranzistorul T_1 se va afla în situația prezentată în fig. 3.14

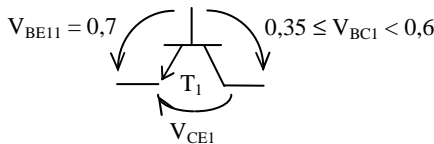

Fig. 3.14. Explicativă pentru starea tranzistorului T_1

și anume:

$$V_{CE1} = V_{BE11} - V_{BC1}, \tag{3.6}$$

deci:

$$0,1 < V_{CE1} \leq 0,35, \tag{3.7}$$

și T_1 se află în RAN, foarte aproape de saturație.

Tranzistorul T_2 este blocat deoarece $V_{BE2} < 0,6V$.

Tranzistorul T_3 este blocat deoarece $V_{BE3} = R_2 I_{E2} = 0$.

Tensiunea $V_0^{(1)}$ poate fi evaluată din fig 3.15, obținută din fig 3.12 prin eliminarea tranzistoarelor T_1 (neinteresant) și T_2, T_3 (blocate).

Putem scrie:

$$V_0^{(1)} = V_{CC} - R_3 I_{B4} - V_{BE4} - V_D. \quad (3.8)$$

Neglijând termenul $R_3 I_{B4}$ ($I_{B4} \approx 0$), obținem:

$$V_0^{(1)} \approx V_{CC} - V_{BE4} - V_D = 5 - 0,7 - 0,7 = 3,6V. \quad (3.9)$$

Pentru a stabili starea în care se află T_4 , amintim că $V_{BE4} = 0,7V$, deci există

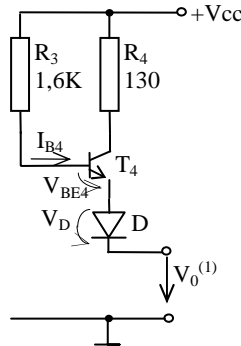

Fig. 3.15. Explicativă pentru zona (1)

premise de saturație. Din K II scris pe ochiul de circuit care conține joncțiunea BC_4 , obținem:

$$R_3 I_{B4} + V_{BC4} - R_4 I_{C4} = 0 \quad (3.10)$$

și ținând seama că $R_3 I_{B4} \approx 0$ și $I_{C4} \approx I_0$ (curentul de sarcină), putem scrie:

$$V_{BC4} \approx R_4 I_0. \quad (3.11)$$

Când poarta este în gol, deci fără sarcină cuplată la ieșire, $I_0 = 0$, $V_{BC4} = 0$ și tranzistorul T_4 , având joncțiunea BE deschisă și joncțiunea BC blocată, se va afla în RAN.

Chiar și atunci când poarta este în sarcină, curentul de ieșire I_0 nu poate depăși valoarea $I_{0max} = 0,8$ mA impusă de considerente legate de conservarea nivelului logic de la ieșirea porții (v. § 3.2.1.3.5), ceea ce conduce la un $V_{BC4} = R_4 I_{0max} = 130 \cdot 0,8 \approx 0,1$ V, insuficient pentru a deschide joncțiunea BC_4 .

Rezultă că T_4 se află necondiționat în RAN, fapt pe care-l consemnăm în tab.

3.9.

Zona (2):

$$0,5 \leq V_1 < 1,1. \quad (3.12)$$

Din relația 3.2 obținem:

$$1,2 \leq V_{B1} < 1,8. \quad (3.13)$$

Potențialul punctului B₁ este suficient pentru a deschide joncțiunile BC₁ și BE₂, dar insuficient pentru a deschide și joncțiunea BE₃. Rezultă că T₃ este blocat în continuare.

T₁ are ambele joncțiuni direct polarizate, deci este saturat.

T₂ are joncțiunea BE₂ direct și suficient polarizată.

$$V_{B2} = V_{B1} - V_{BC1} = V_{B1} - 0,6, \quad (3.14)$$

și, ținând seama de relațiile 3.2 și 3.12, putem deduce:

$$V_{B2} = V_1 + 0,7 - 0,6 = V_1 + 0,1, \quad (3.15)$$

deci :

$$0,6 \leq V_{B2} < 1,2. \quad (3.16)$$

Eliminând din schema din fig. 3.12 tranzistoarele T₁ (neinteresant) și T₃ (blocat), obținem schema din figura 3.16 cu ajutorul căreia îl putem calcula pe V₀⁽²⁾:

$$V_0^{(2)} = V_{CC} - R_3 I_{C2} - V_{BE4} - V_D. \quad (3.17)$$

$$I_{C2} \approx \alpha_{N2} I_{E2} = \alpha_{N2} (V_{B2} - V_{BE2}) / R_2. \quad (3.18)$$

$$V_0^{(2)} = V_{CC} - \alpha_{N2} (V_{B2} - V_{BE2}) R_3 / R_2 - V_{BE4} - V_D. \quad (3.19)$$

sau, datorită relației 3.15:

$$V_0^{(2)} = V_{CC} - \alpha_{N2} (V_1 + 0,1 - V_{BE2}) R_3 / R_2 - V_{BE4} - V_D. \quad (3.20)$$

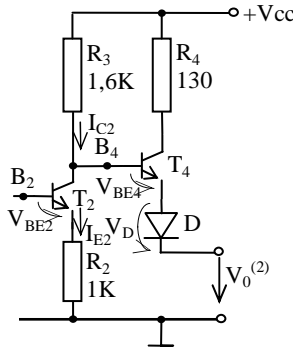

Fig. 3.16. Explicativă pentru zona (2)

Al doilea termen din membrul drept al relației 3.20 reprezintă căderea de tensiune pe rezistența R₃:

$$V_{R3} = \alpha_{N2} (V_1 + 0,1 - V_{BE2}) R_3 / R_2. \quad (3.21)$$

Starea tranzistorului T₂ depinde de diferența de potențial:

$$V_{BC2} = V_{B2} - V_{B4} = V_{B2} - (V_{CC} - V_{R3}), \quad (3.22)$$

a cărei valoare maximă se determină astfel:

$$V_{BC2max} = V_{B2max} - (V_{CC} - V_{R3max}) = 1,2 - (5-1) < 0. \quad (3.23)$$

În calculul lui V_{R3max}, rel 3.21, am considerat α_{N2} ≈ 1, V₁ = 1,1V și V_{BE2} = 0,6V.

Rezultă că T₂ se află în RAN.

Procedând similar pentru T₄, obținem:

$$V_{BC4} = V_{B4} - V_{C4} = V_{CC} - V_{R3} - (V_{CC} - V_{R4}) = V_{R4} - V_{R3} = R_4 I_0 - V_{R3}, \quad (3.24)$$

unde I_0 este curentul de sarcină.

Comparând relațiile 3.24 și 3.11, observăm că V_{BC4} pentru zona 2 este mai mic decât V_{BC4} pentru zona 1, deci cu atât mai mult T_4 se va afla în RAN.

Calculăm V_0 cu rel. 3.20 la limita din stânga a intervalului (2), v. fig. 3.13, când $V_I = 0,5V$, $V_{BE2} = 0,6V$, $V_{BE4} = V_D = 0,7V$, și obținem:

$$V_0^{(2B)} = 5 - \alpha_{N2}(0,5 + 0,1 - 0,6)R_3/R_2 - 0,7 - 0,7 = 3,6V, \quad (3.25)$$

ceceea confirmă rezultatul obținut anterior (relația 3.9).

Pentru limita din dreapta a intervalului (2), în relația 3.20 se înlocuiesc valorile: $V_I = 1,1V$, $V_{BE2} = 0,6V$, $V_{BE4} = 0,6V$, rezultând:

$$V_0^{(2C)} = 5 - 1,6(1,1 + 0,1 - 0,6) - 0,6 - 0,7 = 2,7V. \quad (3.26)$$

Așa cum se observă de fapt și din relația 3.20, între punctele B și C din zona (2), caracteristica de transfer este liniară și are panta:

$$m_2 = -\alpha_{N2} R_3/R_2. \quad (3.27)$$

Zona (3):

$$1,1 \leq V_I < 1,1 + V_\varepsilon, \quad (3.28)$$

unde V_ε este o tensiune infinit mică. Rezultă:

$$1,8 \leq V_{B1} < 1,8 + V_\varepsilon. \quad (3.29)$$

Imediat ce V_I depășește 1,1V, V_{B2} depășește 1,2V (v. rel. 3.15), și se deschide joncțiunea BE_3 a tranzistorului T_3 . Astfel, în paralel cu R_2 apare rezistența de intrare a lui T_3 , relația 3.20 devenind:

$$V_0^{(3)} = V_{CC} - \alpha_{N2} \frac{R_3}{R_2 \parallel R_{inT3}} (V_I + 0,1 - V_{BE2}) - V_{BE4} - V_D. \quad (3.30)$$

Panta caracteristicii de transfer în zona (3) este:

$$m_3 = -\alpha_{N2} R_3 / (R_2 \parallel R_{inT3}), \quad (3.31)$$

și ținând seama de faptul că $R_{inT3} \approx 1K\Omega$,

$$m_3 \approx 2m_2. \quad (3.32)$$

Întrucât V_0 nu poate să scadă sub valoarea $V_{CE3sat} = 0,1V$, se poate calcula din relația 3.30 valoarea lui V_I pentru care $V_0 = V_{BE3sat}$. Rezultă $V_I^{(3D)} = 1,6V$.

Stările tranzistoarelor la începutul intervalului (3), deci pentru $1,1 \leq V_I < 1,1 + V_\varepsilon$, sunt: T_1 , ca și în zona precedentă, saturat, iar T_2 și T_3 având joncțiunile BE înseriate și supuse unei diferențe de potențial $V_{B2} \approx 1,2 + V_\varepsilon$, sunt suficient polarizate pentru a conduce, dar încă insuficient polarizate pentru a se satura.

Rezultă că T_2 și T_3 se află în RAN.

În ceceea-l privește pe T_4 , acesta are joncțiunea BE direct și suficient polarizată, potențialul colectorului $V_{C4} \approx 5V$ (minimum 4,9V în sarcină), iar potențialul bazei: $V_{B4} \approx 3V$. Rezultă că joncțiunea BC a tranzistorului T_4 este invers polarizată și T_4 lucrează în RAN.

Zona (4):

Luând pentru V_I o valoare care să se afle cu certitudine în zona (4), spre exemplu $V_I \geq 2,1V$, constatăm că întrucât V_{B1} nu poate depăși valoarea corespunzătoare saturației celor 3 joncțiuni BC_1 , BE_2 , BE_3 ,

$$V_{B1max} = 3 \times 0,7V = 2,1V, \quad (3.33)$$

joncțiunea BE_{11} a tranzistorului T_1 va fi invers polarizată în timp ce joncțiunea BC_1 va fi direct și suficient polarizată. T_1 va lucra, prin urmare, în RAI (regiunea activă inversă).

T_2 și T_3 sunt saturate deoarece $V_{BE2} = V_{BE3} = 0,7V$.

Starea lui T_4 se evaluează astfel:

$$V_{B3} = 0,7V; \quad (3.34)$$

$$V_{B4} = V_{B3} + V_{CE2sat} = 0,7 + 0,1 = 0,8V; \quad (3.35)$$

$$V_0 = V_{CE3sat} \approx 0,1V; \quad (3.36)$$

$$V_{B4} - V_0 = 0,8 - 0,1 = 0,7V. \quad (3.37)$$

Diferența de potențial $V_{B4} - V_0$ se aplică joncțiunii BE a tranzistorului T_4 și diodei D, fiind insuficientă pentru a le deschide. Rezultă că T_4 este blocat. Se observă că rolul diodei D este tocmai acela de a asigura blocarea lui T_4 când ieșirea porții se află în 0 logic.

3.2.1.3.3. Poarta NOR – TTL

Schema porții NOR -TTL, fig. 3.17, se obține din cea a inversorului TTL prin dublarea etajului de intrare realizat cu ajutorul tranzistorului T_1 cu un etaj similar realizat cu T_1' și completarea etajului defazor cu tranzistorul T_2' , conectat în paralel pe circuitul de ieșire (colector – emiter) al lui T_2 .

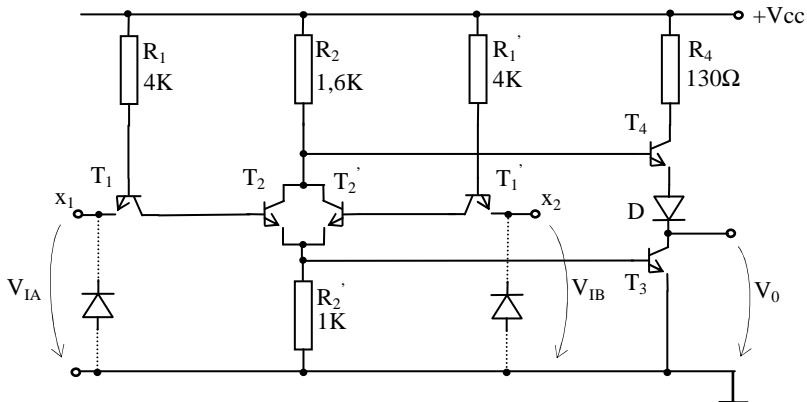

Fig. 3.17. Schema porții NOR – TTL

Funcționare: Ca și în cazul porților logice tratate mai sus, verificăm funcționarea porții NOR – TTL cu ajutorul tabelului de adevăr 3.10.

Astfel, pentru $x_1=x_2=0$ logic, deci $V_{IA}=V_{IB}=0V$, în bazele tranzistoarelor T_1 și T_1' nu vom avea mai mult de $0,7V$ (v. funcționarea inversorului TTL) ceea ce va implica imposibilitatea deschiderii celor două triplete de joncțiuni (BC_1 , BE_2 , BE_3 ,

respectiv BC_1 , BE_2 , BE_3) către masă. În concluzie, T_2 , T_2' și T_3 vor fi blocate, deci V_0 va fi dat de relația 3.9, iar $y=1$ logic.

Tab. 3.10. Tabelul de adevăr al funcției NOR

x_2	x_1	y
0	0	1
0	1	0
1	0	0
1	1	0

Dacă SAU x_1 , SAU x_2 , SAU ambele sunt 1 logic, tranzistoarele T_1 și T_1' se vor afla în RAI (v. zona 4 - tab. 3.9) iar T_2 , T_2' și T_3 se vor satura. Ca urmare $V_0 \approx 0V$ și $y=0$ logic.

Tabelul de adevăr al porții NOR –TTL, tab. 3.10, a fost integral verificat.

3.2.1.3.4. Caracteristicile statice ale familiei TTL standard

Caracteristica de transfer

Caracteristica de transfer reprezintă dependența $V_0 = f(V_I)$ și are aspectul deja prezentat în fig.3.13, § 3.2.1.3.2.

Caracteristica de intrare

Prezentăm în fig. 3.18 dependența $I_I = f(V_I)$.

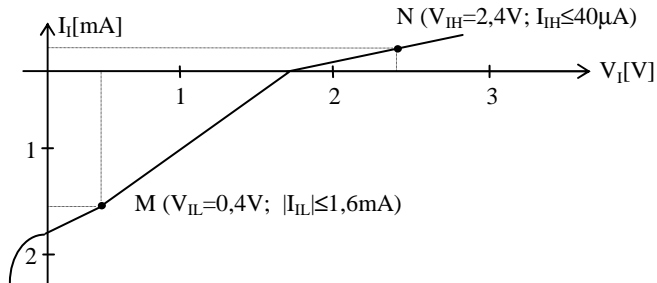

Fig. 3.18. Caracteristica de intrare a porții TTL standard

Convențional, curentul care intră în poartă este considerat pozitiv, iar curentul care iese - negativ.

Sensul curentului de intrare, în funcție de valoarea a lui V_I , poate fi observat în fig. 3.19.

Pentru determinarea curentului de intrare corespunzător stării logice "0", se conectează succesiv câte una din intrările porții la $V_{IL} = V_{0Lmax} = 0.4V$, fig. 3.19 a, celelalte intrări fiind legate la "1" logic.

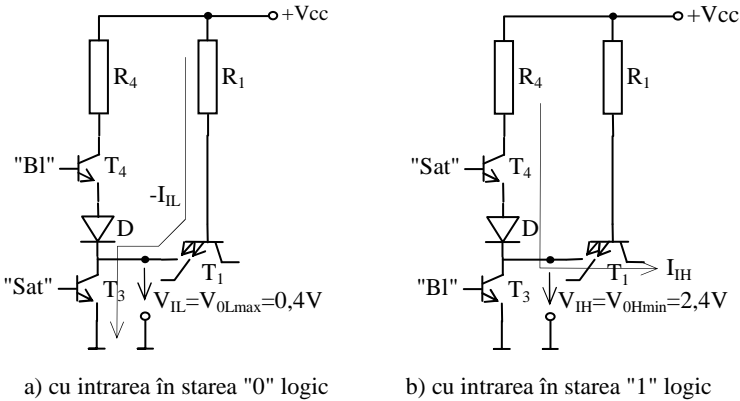

Fig. 3.19. Explicativă la caracteristica de intrare a porții TTL standard

Scriind KII pe circuitul marcat în fig. 3.19 a, obținem:

$$-I_{IL} = \frac{V_{CC} - V_{BE1} - V_{IL}}{R_1} \approx 1\text{mA}, \quad (3.38)$$

valoare mai mică decât $I_{IL,max}=1,6\text{ mA}$, stabilită prin foaia de catalog.

Curentul de intrare corespunzător stării logice "1" se determină conectând intrarea testată la $V_{IH}=V_{OHmin}=2,4\text{V}$, fig. 3.19 b și are valoarea $I_{IH} \leq I_{IHmax}=40\mu\text{A}$.

Observații:

1. Valorile negative ale lui V_I sunt limitate la $(0,7 \div 1)\text{V}$ de către diodele D_1, D_2 (v. fig. 3.11). Depășirea - în regim static - a valorii maxime admise de catalog $(-1,8\text{V})$ poate conduce la distrugerea acestor diode;
2. Pentru $V_I > 5\text{V}$ apare riscul distrugerii joncțiunii BE a tranzistorului multiemiter prin depășirea pragului de polarizare inversă de $5,5\text{V}$ (mai ales în cazul în care una din intrări este conectată la "0" logic).

Pentru evitarea unei astfel de situații, conectarea unei intrări la $+V_{CC}$ se face prin intermediul unei rezistențe mai mari de $1\text{K}\Omega$.

Caracteristicile de ieșire

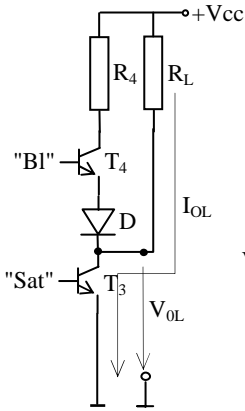
În fig. 3.20 este prezentat circuitul și caracteristica de ieșire pentru o poartă a cărei ieșire se află în starea "0" logic, iar în fig. 3.21 – pentru o poartă cu ieșirea aflată în starea "1" logic.

Astfel, caracteristica de ieșire ridicată pentru o poartă a cărei ieșire se află în starea "0" logic, fig. 3.20 b, evidențiază – printre altele – capacitatea porții de a furniza o tensiune de ieșire $V_{OL} \leq V_{OLmax}=0,4\text{V}$ la un curent de sarcină $I_{OLmax}=16\text{ mA}$, corespunzător unei sarcini de 10 porți TTL standard.

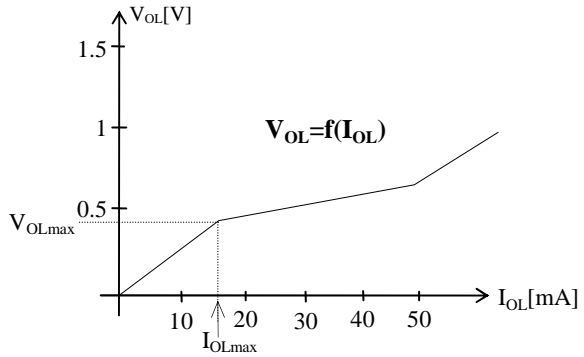
În același timp, caracteristica de ieșire ridicată pentru o poartă a cărei ieșire se află în starea "1" logic, fig. 3.21 b, ilustrează faptul că tensiunea de ieșire trebuie să respecte relația $V_{OH} \geq V_{OHmin}=2,4\text{V}$, fig. 3.21 a, în condițiile unei sarcini R_L

echivalente cu 10 porți TTL standard, corespunzătoare unui curent de ieșire:
 $-I_{OHmax} = 10 \cdot 40 \mu A = 400 \mu A$.

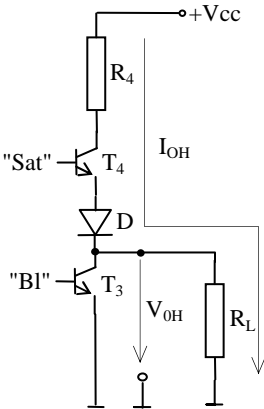

a) circuitul

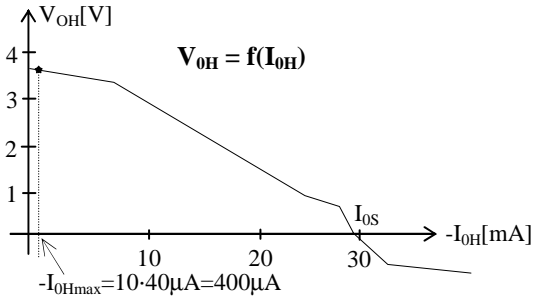

b) caracteristica propriu-zisă

Fig. 3.20. Caracteristica de ieșire a porții TTL standard cu ieșirea în "0" logic

a) circuitul

b) caracteristica propriu-zisă

Fig. 3.21. Caracteristica de ieșire a porții TTL standard cu ieșirea în "1" logic

Curentul de scurtcircuit I_{OS} , calculabil pe fig. 3.21 a, cu relația:

$$I_{OS} = \frac{V_{CC} - V_{CE4sat} - V_D}{R_4} = \frac{5 - 0,1 - 0,7}{130} \cong 30 \text{ mA} , \quad (3.39)$$

va trebui să se încadreze în plaja (20 ... 55) mA pentru seria comercială, respectiv (18 ... 55) mA pentru seria militară.

3.2.1.3.5. Parametrii familiei TTL standard

Prezentăm în continuare principalii parametri ai porții TTL standard.

Nivelurile logice, reprezintă valori limită garantate de catalog pentru tensiunile de ieșire și de intrare ale unei porții TTL standard, valori ce corespund celor două stări logice posibile: L ("0" logic) și H ("1" logic).

Astfel, reprezentând în partea din stânga a axei tensiunilor, fig. 3.22, nivelurile logice limită ale tensiunii de ieșire V_0 a porții P_1 care comandă poarta P_2 , iar în partea din dreapta – nivelurile logice limită ale tensiunii de intrare V_1 a porții comandate P_2 , distingem următorii parametri:

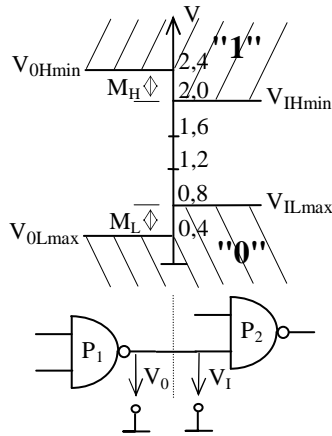

Fig. 3.22. Nivelurile logice ale porții TTL standard

* V_{0Lmax} , tensiunea maximă de ieșire în stare "jos" a porții P_1 care comandă poarta P_2 ;

* V_{0Hmin} , tensiunea minimă de ieșire în stare "sus" a porții P_1 care comandă poarta P_2 ;

* V_{1Lmax} , tensiunea maximă de intrare în stare "jos" a porții comandate P_2 ;

* V_{1Hmin} , tensiunea minimă de intrare în stare "sus" a porții comandate P_2 .

Astfel, tensiunea de ieșire a porții P_1 (care comandă) poate fi cel mult $V_{0Lmax} = 0,4V$ pentru "0" logic și cel puțin $V_{0Hmin} = 2,4V$ pentru "1" logic.

Poarta P_2 (comandată), recunoaște drept "0" logic orice tensiune de intrare situată sub $V_{1Lmax} = 0,8V$ și drept "1" logic, orice tensiune de intrare care depășește $V_{1Hmin} = 2V$.

Marginea de zgomot, fig. 3.22, asigură compatibilitatea dintre o poartă care comandă, P_1 , și una comandată, P_2 , în sensul că poarta P_1 care comandă, furnizează la ieșire o tensiune care este recunoscută cu o anumită "marjă", numită *margine de zgomot*, de către poarta comandată P_2 .

Se definesc două margini de zgomot: M_H pentru starea “sus” și M_L pentru starea “jos”.

În cazul porții TTL standard, așa cum rezultă și din fig. 3.22, marginile de zgomot sunt : $M_H = M_L = 0,4V$.

Marginea de zgomot medie sau imunitatea la zgomot se definește în regim dinamic și reprezintă proprietatea porții de a nu răspunde la impulsuri parazite de înaltă frecvență.

Astfel, apariția la intrarea porții a unui impuls parazit de durată mai mică decât viteza de răspuns a acesteia va trece neobservată întrucât impulsul va înceta înainte ca efectul său asupra ieșirii porții să se fi produs.

Fan-out-ul sau capacitatea maximă de încărcare a porții sau, încă, *evantaiul de ieșire*, reprezintă numărul maxim de porți TTL standard care se pot cupla la ieșirea unei porți de același tip.

Numărul N de “sarcini standard” se determină făcând raportul dintre curentul maxim disponibil la ieșirea unei porți TTL standard și curentul maxim absorbit de intrarea altei asemenea porți, cuplată la ieșirea celei dintâi.

Se definesc două fan-out-uri:

- fan-out-ul în stare “jos”, v. fig. 3.19 a, dat de relația:

$$N_L = \frac{I_{0Lmax}}{I_{ILmax}}, \quad (3.40)$$

în care $I_{0Lmax} = I_{C3sat,max} = 16 \text{ mA}$ este impus prin însăși construcția tranzistorului T_3 , iar $I_{ILmax} = 1,6 \text{ mA}$ reprezintă valoarea maximă a lui I_{IL} , calculat cu relația 3.38 ;

- fan-out-ul în stare “sus”, v. fig. 3.19 b, având expresia:

$$N_H = \frac{I_{0Hmax}}{I_{IHmax}}, \quad (3.41)$$

în care $I_{0Hmax} = 0,8 \text{ mA}$ reprezintă valoarea maximă a curentului pe care-l poate furniza tranzistorul T_4 în cele mai defavorabile condiții, fără alterarea nivelului logic de ieșire, iar $I_{IHmax} = 40 \mu\text{A}$ este valoarea maximă a curentului care circulă prin T_1 , aflat în RAI.

Efectuând calculele, obținem $N_L = 10$ și $N_H = 20$, fan-out-ul global al porții calculându-se cu relația :

$$N = \min\{N_L, N_H\} = 10. \quad (3.42)$$

Timpul de întârziere la propagare (Propagation Delay Time) – t_{pd} , reprezintă întârzierea cu care se propagă informația logică prin poartă și poate fi determinat cu ajutorul montajului experimental din fig. 3.23. Este vorba despre o poartă TTL standard utilizată ca inversor, având conectat la intrare un generator de impulsuri v_G și debitând semnal pe 10 porți de același tip cu ea.

Caracteristicile generatorului de impulsuri, observabile în parte pe diagramele din fig. 3.24, sunt :

- impedanța de ieșire a generatorului : $Z_G = 50 \Omega$;
- amplitudinea maximă a impulsurilor : $V_G = 3,5V$;
- frecvența impulsurilor : 1 MHz ;
- durata frontului anterior al impulsului: $t_r = 10 \text{ ns}$;

- durata frontului posterior al impulsului: $t_f=5\text{ns}$;
- durata impulsului, măsurată la nivelul de $1,5\text{V}$: $t_w=500\text{ns}$.

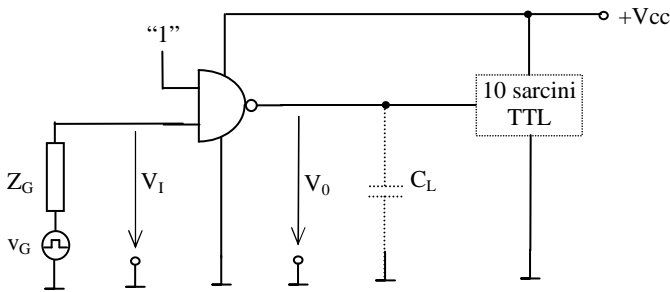

Fig. 3.23. Montaj experimental pentru determinarea t_{pd}

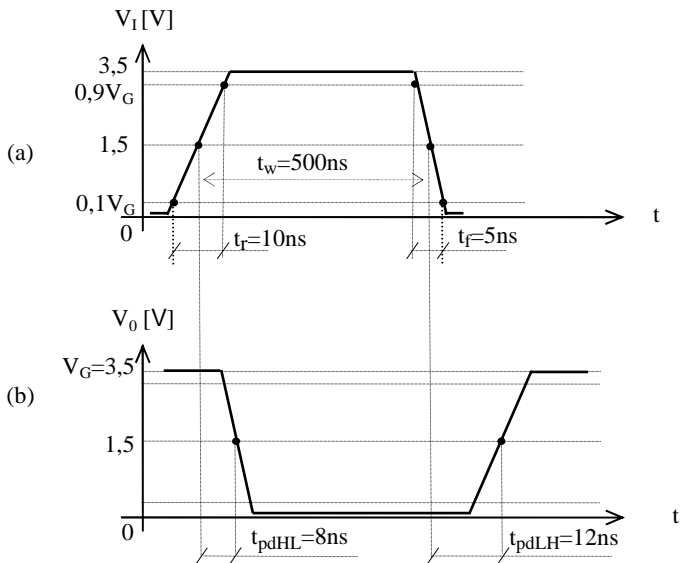

Fig. 3.24. Explicativă pentru timpii de întârziere la propagare:

- forma de undă a tensiunii de intrare;
- forma de undă a tensiunii de ieșire.

Răspunsul porții TTL standard la impulsuri de tipul celui prezentat în fig. 3.24 a, este dat în fig. 3.24 b, din care pot fi observați timpii de întârziere la propagare prin poartă în cazul unor tranziții “sus-jos”, t_{pdHL} , respectiv “jos-sus”, t_{pdLH} . Timpul de întârziere la propagare global al porții este media aritmetică a timpilor amintiți mai sus, adică:

$$t_{pd} = \frac{t_{pdHL} + t_{pdLH}}{2} = \frac{8+12}{2} = 10\text{ns} . \quad (3.43)$$

Atragem atenția asupra faptului că un rol important în determinarea regimurilor tranzitorii îl are capacitatea $C_L \approx 15\text{pF}$, formată din capacitatea de ieșire a porții testate, capacitatea de intrare globală a celor 10 porți TTL standard care formează sarcina, la care se mai adaugă și capacitatea sondelor de măsură.

Puterea medie consumată de poartă - P_d

Pentru circuitele integrate din seria CDB 4XX, consumul de putere diferă în funcție de numărul de porți pe care-l conțin. Puterea medie absorbită de poartă rămâne însă aceeași.

Astfel, luând ca exemplu de calcul circuitul integrat CDB 400, fig. 3.25, având în componență 4 porți TTL de tip NAND cu câte 2 intrări, circuitul al cărui consum de curent din sursa de alimentare în stare “jos”, respectiv “sus”, este: $I_{CCL}=12\text{mA}$, respectiv $I_{CCH}=4\text{mA}$, putem determina curentul mediu absorbit de către circuitul integrat din sursa de alimentare:

$$I_{CC\text{med}} = \frac{I_{CCL} + I_{CCH}}{2} = \frac{12+4}{2} = 8\text{mA} . \quad (3.44)$$

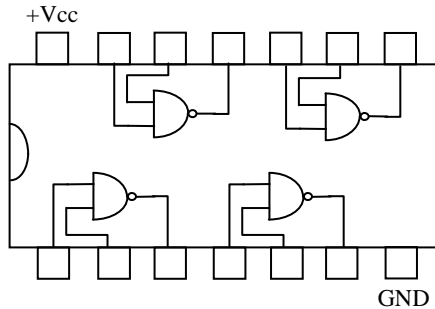

Fig. 3.25. Circuitul integrat CDB 400

Puterea medie disipată pe întregul circuit integrat va fi:

$$P_{dCI} = I_{CC\text{med}} \cdot V_{CC} = 8 \cdot 5 = 40\text{mW}, \quad (3.45)$$

deci puterea medie disipată pe numai una din cele 4 porți ale acestuia va fi:

$$P_{d\text{ poartă}} = 10\text{mW}. \quad (3.46)$$

Factorul de calitate - Q reprezintă produsul dintre timpul de întârziere la propagare și puterea medie consumată de poartă:

$$Q = t_{pd} \cdot P_d \quad (3.47)$$

și constituie un factor de merit pentru o familie de circuite digitale.

Compromisul realizat între t_{pd} și P_d diferențiază între ele subfamiliile derivate dintr-o familie standard. Pentru a avea un reper în acest sens, menționăm faptul că familia TTL standard pe care am studiat-o până în prezent are un t_{pd} de 10ns, un consum mediu de 10mW, un factor de calitate $Q=100\text{pJ}$ și o frecvență maximă de lucru $f_{\text{max.}}=35\text{MHz}$.

3.2.1.4. Subfamilia TTL rapidă (HTTL)

Obținerea unei viteze de lucru sporite pentru subfamilia TTL rapidă în comparație cu familia TTL standard se poate face atât prin creșterea puterii disipate pe poartă cât și prin adoptarea unor modificări structurale ale porții TTL standard din fig. 3.11.

Rezultă circuitul din fig. 3.26, în care observăm micșorarea valorilor ohmice ale tuturor rezistențelor din circuit la aproximativ jumătate, înlocuirea tranzistorului T_4 și a diodei D din etajul final al porții TTL standard cu un montaj tranzistor compus (Darlington) format din T_6 , T_7 , R_7 și înlocuirea rezistenței R_2 cu o rezistență neliniară formată din grupul R_5 , R_6 , T_5 .

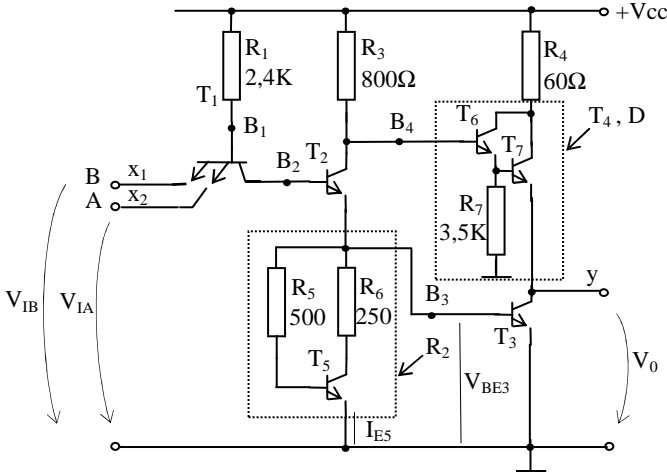

Fig. 3.26. Poarta NAND - HTTL

3.2.1.4.1. Creșterea vitezei de lucru prin creșterea puterii disipate pe poartă are la bază relația 3.47 și observația conform căreia micșorarea valorilor ohmice ale tuturor rezistențelor din circuit va avea ca efect creșterea P_d , scăderea t_{pd} și, implicit, creșterea vitezei de lucru a porții.

3.2.1.4.2. Creșterea vitezei de lucru prin introducerea montajului Darlington

Montajul Darlington conservă calitățile circuitului pe care-l înlocuiește din schema porții TTL standard, adaugând în plus alte noi însușiri care conduc la creșterea vitezei de lucru a porții HTTL din care face parte.

a) Montajul Darlington preia rolul diodei D de blocare a tranzistorului din brațul superior al etajului final (T_7), atunci când T_3 este saturat.

Într-adevăr, atunci când T_3 este saturat, $V_0 = V_{CE3sat} \approx 0,1V$, deci potențialul bornei de ieșire a circuitului este de $0,1V$ față de masă. În același timp, $V_{BE3sat} = 0,7V$, deci potențialul lui B_3 față de masă este $0,7V$. Tranzistorul T_2 fiind și el saturat (v.

zona 4 a caracteristicii de transfer din fig. 3.13 și tab. 3.9), $V_{CE2sat} \approx 0,1V$, deci potențialul punctului B_4 va fi:

$$V_{B4} = V_{CE2sat} + V_{B3} = 0,1 + 0,7 = 0,8V. \quad (3.48)$$

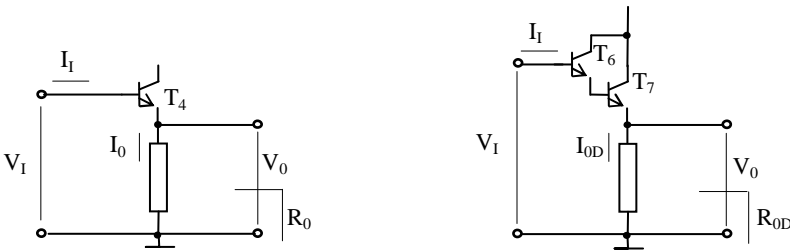
Cele două joncțiuni, BE_6 și BE_7 , vor fi supuse, prin urmare, diferenței de potențial:

$$V_{B4} - V_0 = 0,8 - 0,1 = 0,7V, \quad (3.49)$$

insuficientă pentru a le deschide, deci T_6 și T_7 vor fi blocate.

Rolul diodei D din schema porții TTL standard a fost preluat de către una din joncțiunile bază-emiter ale lui T_6 sau T_7 , astfel încât tranzistorul T_7 va fi blocat ferm atunci când T_3 va fi saturat.

b) *Montajul Darlington oferă o rezistență de ieșire mult mai mică decât cea realizată de către tranzistorul T_4 din schema porții TTL standard, contribuind astfel la obținerea unor timpi de comutație mai mici, deci a unor viteze de lucru mai mari.*

a) Cazul porții TTL standard (fără Darlington)

b) Cazul porții HTTL (cu Darlington)

Fig. 3.27. Efectul introducerii montajului Darlington asupra rezistenței de ieșire

Considerând schema simplificată din fig. 3.27 a, în care tranzistorul T_4 din circuitul de ieșire al porții TTL standard debitează pe o sarcină cuplată în emiter care înlocuiește tranzistorul T_3 , rezistența de ieșire R_0 a montajului se calculează astfel:

$$\begin{aligned} R_0 &= \frac{V_0}{I_0} = \frac{V_I - V_{BE4}}{I_{E4}} \cong \frac{V_I}{I_{C4} + I_{B4}} \cong \frac{V_I}{\beta_{N4} \cdot I_{B4} + I_{B4}} = \\ &= \frac{V_I}{I_{B4}(\beta_{N4} + 1)} = \frac{V_I}{I_I(\beta_{N4} + 1)} = \frac{R_{in}}{\beta_{N4} + 1}. \end{aligned} \quad (3.50)$$

Procedând similar cu montajul Darlington care înlocuiește grupul T_4, D , și eliminând rezistența R_7 pentru simplificarea calculului, obținem:

$$\begin{aligned} R_{OD} &= \frac{V_0}{I_{OD}} = \frac{V_I - V_{BE6} - V_{BE7}}{I_{E7}} \cong \frac{V_I}{I_{B7} \cdot (\beta_{N7} + 1)} = \frac{V_I}{I_{E6} \cdot (\beta_{N7} + 1)} \cong \\ &\cong \frac{V_I}{I_{B6} \cdot (\beta_{N6} + 1)(\beta_{N7} + 1)} = \frac{V_I}{I_I \cdot (\beta_{N6} + 1)(\beta_{N7} + 1)} = \end{aligned}$$

$$= \frac{\frac{V_I}{I_I}}{(\beta_{N6}+1)(\beta_{N7}+1)} = \frac{R_{in}}{(\beta_{N6}+1)(\beta_{N7}+1)}. \quad (3.51)$$

Comparând relațiile 3.50 și 3.51, constatăm că rezistența de ieșire în cazul porții HTTL este de $\beta_N + 1$ ori mai mică decât în cazul porții TTL standard:

$$R_{0D} = \frac{R_0}{\beta_N + 1}. \quad (3.52)$$

Ținând seama de faptul că rezistențele de ieșire ale unei porți în cele două stări logice posibile, împreună cu capacitățile parazite inerente care apar la ieșirea circuitului logic, determină constantele de timp ale regimului de comutație și, în final, timpii de comutație, rezultă că introducerea montajului Darlington va asigura o viteză de lucru mult mai mare a porții HTTL comparativ cu cea a porții TTL standard.

c) Montajul Darlington împiedică saturarea tranzistorului T_7 , eliminând astfel timpul de stocare aferent acestuia și mărinđ suplimentar viteza de lucru a porții HTTL.

Prin însași construcția montajului Darlington, fig. 3.26, circuitul colector-emiter al tranzistorului T_6 este conectat în paralel cu joncțiunea colector-bază a tranzistorului T_7 și, indiferent de starea tranzistorului T_6 , curentul din circuitul de ieșire al acestuia va circula pe traseul R_4 , colector T_6 , emiter T_6 , R_7 , masă, asigurând o tensiune V_{CE6} cu + pe colector și – pe emiter, deci polarizând invers joncțiunea bază-colector a tranzistorului T_7 . Acesta nu se va mai putea satura niciodată, fiind astfel eliminat timpul de stocare și crescând implicit viteza de lucru a porții HTTL.

3.2.1.4.3. Creșterea vitezei de lucru prin introducerea rezistenței neliniare

Creșterea vitezei de lucru prin creșterea puterii disipate pe poartă ar fi implicat, oricum, micșorarea valorii ohmice a rezistenței R_2 de la $1K\Omega$ în cazul porții TTL standard, la cca. 600Ω în cazul porții HTTL. În dorința de a obține viteze de comutație și mai mari, rezistența $R_2=600\Omega$ a fost înlocuită la poarta HTTL cu o rezistență neliniară formată din grupul R_5, R_6, T_5 .

Reprezentând grafic în planul (I_{E5}, V_{BE3}) evoluțiile lui $R_2=600\Omega$ și $R_{nelin.}$, fig. 3.28, diagramele a și b, încercăm să urmărim în fig. 3.29 modul în care se modifică caracteristica de transfer a porții TTL standard datorită introducerii rezistenței neliniare.

Astfel, în zona (1) a caracteristicii de transfer din fig. 3.29,

$$0V \leq V_{I1} < 0,5V, \quad (3.53)$$

$$\text{deci } 0,7V \leq V_{B1} < 1,2V, \quad (3.54)$$

și niciuna dintre tripletele de joncțiuni BC_1, BE_2, BE_3 – nu va fi deschisă.

Tranzistoarele T_2, T_3 și T_5 vor fi blocate, $I_{E5}=0$ și $R_{nelin.} \rightarrow \infty$.

În zona (2) a caracteristicii de transfer,

$$0,5V \leq V_{I1} < 1,1V, \quad (3.55)$$

$$\text{deci } 1,2V \leq V_{B1} < 1,8V, \quad (3.56)$$

și din nou cele două triplete de joncțiuni vor fi blocate, fiecareia dintre ele revenindu-i mai puțin de 0,6V. Tranzistoarele T_2 , T_3 , T_5 vor fi blocate, iar caracteristica de transfer a porții HTTL, diagrama b, fig.3.29, zona (2), va rămâne la același nivel cu zona (1), adică $V_0^{(2)} = 3,6V$.

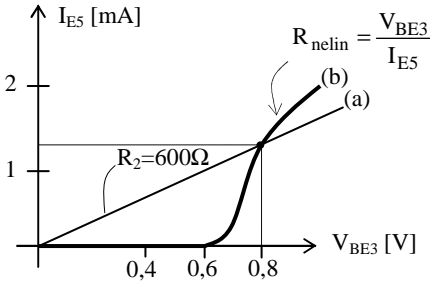

Fig. 3.28. Evoluțiile lui R_2 și R_{nelin} . în plan caracteristicilor curent-tensiune

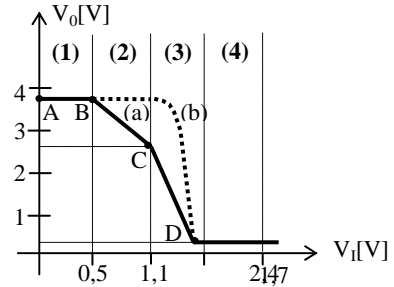

Fig. 3.29. Caracteristica de transfer a) poarta TTL standard; b) poarta HTTL

În zona (3),

$$1,1 \leq V_I < 1,1 + V_E, \quad (3.57)$$

$$1,8 \leq V_{B1} < 1,8 + V_E, \quad (3.58)$$

și cele două triplete de joncțiuni se vor deschide. Evident, joncțiunea BE_3 se va deschide înaintea joncțiunii BE_5 deoarece aceasta din urmă este înseriată în plus cu rezistența R_5 . Prin urmare, I_{B3} va crește mai repede decât I_{E5} , fiind astfel forțată intrarea mai rapidă în conducție a lui T_3 care are ca efect evoluția descendentă a caracteristicii de transfer a porții HTTL din fig. 3.29 b, zona (3).

Pentru $V_{BE3} > 0,8V$, R_{nelin} scade sub 600Ω , fig. 3.28, datorită creșterii accentuate a lui I_{E5} .

Întrucât

$$I_{E5} + I_{B3} \approx \text{const.}, \quad (3.59)$$

I_{B3} va scădea, evitându-se astfel intrarea în saturație profundă a lui T_3 și creându-se premisele unei mai rapide ieșiri din saturație a acestuia, deci a unui timp de stocare mai redus.

Tranziția mult mai rapidă a porții HTTL din stare “sus” în stare “jos”, fig. 3.29, caracteristica b, ilustrează cum nu se poate mai bine creșterea vitezei de comutație a acesteia în comparație cu poarta TTL standard.

Un alt efect benefic al introducerii rezistenței neliniare în schema porții HTTL îl constituie insensibilizarea punctului static de funcționare al lui T_3 în raport cu variațiile de temperatură.

Într-adevăr, creșterea temperaturii T implică creșterea curenților de colector ai tranzistoarelor T_3 și T_5 conform schemei sinoptice din fig. 3.30.

Creșterea lui I_{C5} implică creșterea lui I_{E5} și, datorită relației 3.59, se realizează scăderea lui I_{B3} , deci în final - a lui I_{C3} .

Tendința de creștere a lui I_{C3} a fost compensată, iar insensibilizarea p.s.f. al lui T_3 în raport cu variațiile de temperatură a fost demonstrată.

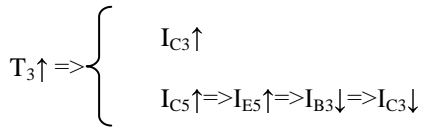

Fig. 3.30 Schemă sinoptică demonstrativă pentru insensibilizarea p.s.f. al lui T_3

Ca urmare a tuturor modificărilor menționate, subfamilia TTL rapidă va prezenta următorii parametri: $t_{pd}=6ns$, $P_d=22mW$, $Q=132pJ$ și $f_{max}=50MHz$.

3.2.1.5. Subfamilia TTL-Schottky

Subfamilia TTL Schottky prezintă o schemă identică cu cea a porții HTTL, cu deosebirea că toate tranzistoarele (cu excepția lui T_7) sunt tranzistoare Schottky, fig. 2.13, a căror prezență asigură viteze superioare de comutație datorită eliminării timpilor de stocare. (v. § 2.2).

Înlocuirea tranzistorului T_7 cu un tranzistor Schottky nu a mai fost necesară întrucât montajul Darlington din care face parte împiedică intrarea acestuia în saturație (v. § 3.2.1.4.2 c).

Modificările menționate mai sus au condus la obținerea următorilor parametri: $t_{pd}=3ns$, $P_d=20mW$, $Q=60pJ$ și $f_{max}=120MHz$.

3.2.1.6. Circuite logice cu colectorul în gol

Posibilitatea conectării în paralel a ieșirilor a două sau mai multor circuite logice în scopul de a construi funcții logice cablate sau de a intermedia cuplarea la aceeași magistrală de date a mai multor subblocuri logice, reprezintă o calitate care-i lipsește familiei TTL standard.

Pentru exemplificare, vom considera o parte din schema bloc simplificată a unui sistem numeric modern, fig. 3.30, în care cele n subblocuri logice $SL_1, \dots, SL_n$,

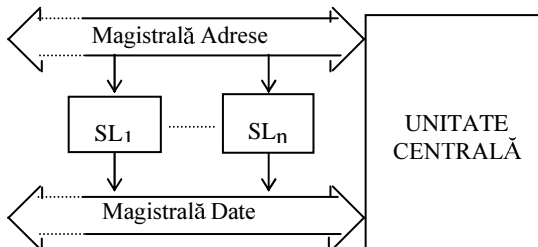

Fig. 3.30. Schema logică simplificată a unei părți dintr-un sistem numeric modern

având câte $8 \cdot m$ ieșiri fiecare, sunt cuplate în paralel pe aceeași magistrală de date formată din $8 \cdot m$ linii pe care se transmit m octeți de informație, cu observația că injectarea în magistrala de date a informațiilor de la ieșirea oricăruia dintre cele n subblocuri logice are loc numai în momentul apariției în magistrala de adrese a combinației logice specifice subblocului respectiv.

Prin urmare, la fiecare dintre cele $8 \cdot m$ linii ale magistralei de date, vor fi cuplate în paralel ieșirile a câte n circuite logice elementare, câte unul pentru fiecare subbloc logic.

Aceste circuite nu pot fi porți TTL standard întrucât, așa cum rezultă din fig. 3.31, cuplarea în paralel a ieșirilor a două (sau mai multor) astfel de porți, în cazul în

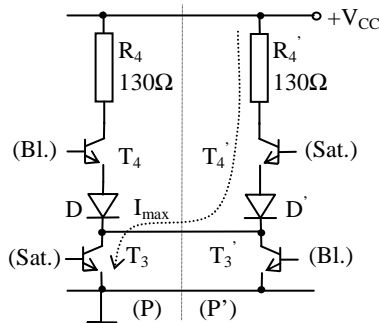

Fig. 3.31. Explicativă pentru cuplarea în paralel a ieșirilor a două porți TTL standard

care valorile logice ale ieșirilor acestora nu coincid, ar conduce la apariția unui curent:

$$I_{\max} = \frac{V_{CC} - V_{CE4'sat} - V_{D'} - V_{CE3sat}}{R_4} = \frac{5 - 0,1 - 0,7 - 0,1}{130} \cong 32\text{mA}, \quad (3.60)$$

cu mult peste valorile $I_{C3\max}=16\text{mA}$ sau $I_{C4'\max}=0,8\text{mA}$, la care sunt garantate nivelurile logice de ieșire.

Prin urmare, apare un consum exagerat de curent din sursa de alimentare, conjugat cu riscul distrugerii lui T_4' sau T_3 și cu certitudinea că potențialele ieșirilor interconectate se vor altera, nemaiputând fi nici $0,4\text{V}$, corespunzător stării “jos” a porții P, nici $2,4\text{V}$ care ar fi corespuns stării “sus” a porții P' (v. fig. 3.31).

Rezolvarea problemei cuplării în paralel a ieșirilor mai multor porți logice s-a realizat prin simplificarea schemei porții TTL standard de maniera din fig. 3.32, obținându-se astfel poarta logică cu colectorul în gol.

Comparând figurile 3.32 și 3.11, constatăm că schema porții logice cu colectorul în gol a fost obținută din cea a porții TTL standard prin suprimarea lui R_4 , T_4 și D și introducerea rezistenței exterioare R_{ext} , comună ieșirilor porților cu colectorul în gol interconectate.

Pentru o mai bună înțelegere a funcționării unui astfel de circuit, vom considera două porți inversoare cu colectorul în gol, P și P', fig. 3.33, cu ieșirile conectate în paralel și vom urmări funcționarea acestui ansamblu cu ajutorul

tabelului centralizator 3.11, utilizând cunoștințele însușite la studiul inversorului TTL, § 3.2.1.3.2.

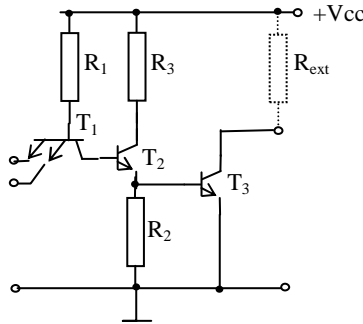

Fig. 3.32. Poarta ȘI-NU (NAND) cu colectorul în gol

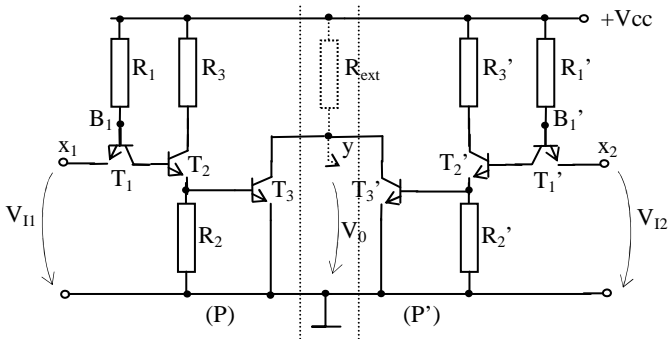

Fig. 3.33. Explicativă pentru cuplarea pe o sarcină comună a două porți logice cu colectorul în gol

Tab. 3.11. Ajutător pentru înțelegerea realizării funcției ȘI-cablat

x_2	x_1	Stările tranzistoarelor		y
		T_3'	T_3	
0	0	Bl.	Bl.	1
0	1	Bl.	Sat.	0
1	0	Sat.	Bl.	0
1	1	Sat.	Sat.	0

Astfel, pentru $x_1=x_2=0$, corespund tensiunile de intrare $V_{11}=V_{12}=0V$, iar potențialele punctelor B_1 și B_1' vor fi $0,7V$, insuficiente pentru a deschide tripletele de joncțiuni: BC_1 , BE_2 , BE_3 , respectiv BC_1' , BE_2' , BE_3' și tranzistoarele T_3 și T_3'

vor fi blocate. Potențialul $+V_{CC}$ se va transfera la ieșire prin rezistența R_{ext} , deci $V_0 = +V_{CC}$ și $y = 1$ logic.

Pentru $x_1 = 1$ și $x_2 = 0$, vom avea $V_{11} = +V_{CC}$ și $V_{12} = 0V$, astfel încât joncțiunea BE a tranzistorului T_1 va fi blocată, iar în B_1 vom avea $3 \cdot 0,7 = 2,1V$, deci joncțiunile BC_1 , BE_2 și BE_3 vor fi deschise și T_3 va fi saturat. Întrucât $x_2 = 0$ ca și în cazul anterior, T_3' va rămâne în continuare blocat. Tensiunea de ieșire va fi $V_0 = V_{CE3sat} \approx 0,1V$, deci $y = 0$ logic.

Extrapolând aceste rezultate și ținând seama de simetria schemei, obținem pentru fiecare $x_i = 1$, cu $i = 1, 2$, saturația tranzistorului final corespunzător (T_3 sau T_3'), deci $y = 0$ logic.

Ultima coloană a tabelului 3.11 indică un comportament de tip SAU-NU (NOR) al circuitului din fig. 3.33, adică:

$$y = \overline{x_1 + x_2} \quad (3.61)$$

Aplicând *De Morgan* relației 3.61, obținem:

$$y = \overline{x_1} \cdot \overline{x_2} \quad (3.62)$$

relație care ne permite o redesenare simbolică a circuitului din fig. 3.33 de maniera din fig. 3.34, în care este pusă în evidență funcția *ȘI-cablat* realizată prin cuplarea în paralel pe aceeași sarcină a două inversoare cu colectorul în gol.

Calculul lui R_{ext} se poate face cu ajutorul relației:

$$R_{ext} = \frac{V_{CC} - V_0}{\sum I} \quad (3.63)$$

adaptată pentru cele două stări logice posibile ale ieșirii circuitului.

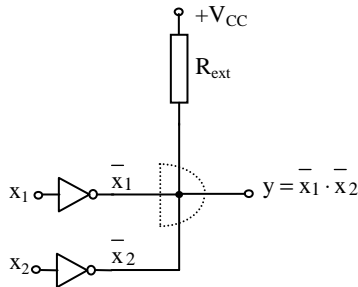

Fig. 3.34. Funcția *ȘI-cablat*

Astfel, pentru starea “sus”, $V_{0Hmin} = 2,4V$ și ne aflăm în situația prezentată în fig. 3.35 în care M porți logice cu colectorul în gol au ieșirile cuplate în paralel pe rezistența R_{ext} și debitează pe o sarcină formată din N porți logice similare.

Deducem:

$$R_{ext,max} = \frac{V_{CC} - V_{0Hmin}}{M \cdot I_{0Hmax} + N \cdot I_{1Hmax}} \quad (3.64)$$

Pentru starea “jos”, $V_{0Lmax}=0,4V$ și valoarea minimă a lui R_{ext} se determină din fig. 3.36 în care se pune condiția ca valoarea lui V_{0Lmax} să se mențină atunci când prin R_{ext} circulă curentul maxim absorbit de ieșirea unei singure porți logice cu colectorul în gol:

$$R_{ext.min} = \frac{V_{CC} - V_{0Lmax}}{I_{0Lmax} - N \cdot I_{ILmax}} \quad (3.65)$$

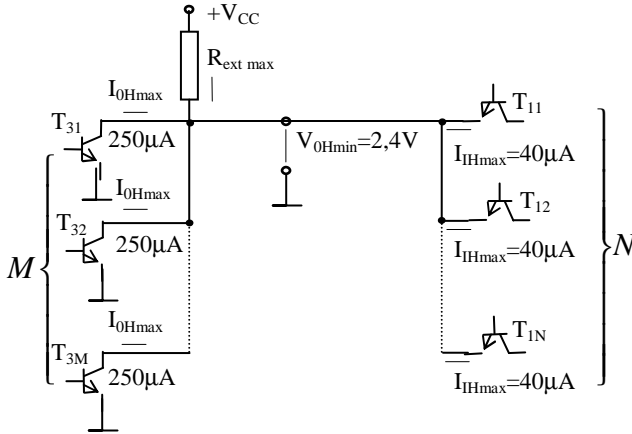

Fig. 3.35. Explicativă pentru calculul lui $R_{ext.max}$

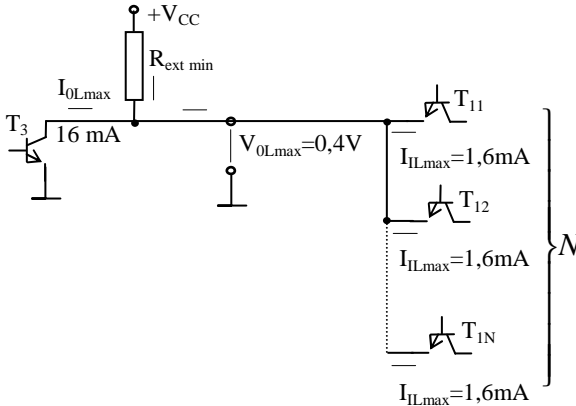

Fig. 3.36. Explicativă pentru calculul lui $R_{ext.min}$

În final, alegem pentru R_{ext} o valoare standardizată cuprinsă între cele două valori determinate cu relațiile 3.64 și 3.65:

$$R_{ext} \in \{R_{ext.min}, R_{ext.max}\} \quad (3.66)$$

În fig. 3.37 prezentăm o aplicație care ilustrează modul în care se poate realiza cuplarea în paralel pe o magistrală de date a porților logice cu colector în gol, prin intermediul funcției ȘI-cablat.

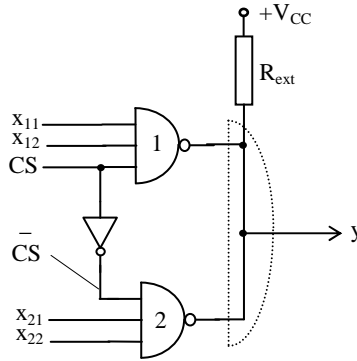

Fig. 3.37. Ilustrativă pentru cuplarea pe o magistrală de date a două porți logice cu colectorul în gol

Intrarea CS (Chip Select = selectare a chip-ului) comandă în contratimp cele două porți NAND, astfel încât pentru CS=1 vor avea acces în magistrală datele ce provin de la ieșirea porții nr. 1, iar pentru CS=0 – datele ce provin de la ieșirea porții nr. 2.

Funcția de ieșire a circuitului va fi:

$$y = \overline{x_{11} \cdot x_{12} \cdot CS} \cdot \overline{x_{21} \cdot x_{22} \cdot \overline{CS}} = \begin{cases} x_{11} \cdot x_{12}, & \text{pentru } CS=1; \\ x_{21} \cdot x_{22}, & \text{pentru } CS=0. \end{cases} \quad (3.67)$$

3.2.1.7. Circuite logice cu 3 stări

Subfamilia TSL (Three State Logic = logica cu 3 stări) permite cuplarea în paralel a ieșirilor mai multor porți logice fără dezavantajele pe care le implică utilizarea rezistenței externe, R_{ext} , în cazul porților logice cu colectorul în gol. Este vorba despre eliminarea disconfortului pe care-l presupune calculul acestei rezistențe și asigurarea unui loc pentru ea pe cablajul imprimat, de îmbunătățirea fiabilității globale a circuitului prin scăderea numărului de componente pe placă, cu efecte asupra prețului de cost, etc.

Subfamilia TSL oferă impedanțe de ieșire mici în stările "0" și "1" logic (aceleași ca la poarta TTL standard), iar în cea de a treia stare, starea de înaltă impedanță (HZ), prezintă o impedanță de ieșire de valoare atât de ridicată încât practic nu "încarcă" suplimentar circuitele cu care este cuplată.

Schema unei porții NAND-TSL se obține din cea a porții TTL standard, prin introducerea unui inversor (I) și a unei diode (D_2), așa cum este ilustrat în fig. 3.37.

În fig. 3.38 este prezentat simbolul porții NAND-TSL, iar în tab. 3.12 – funcționarea acesteia.

Astfel, dacă intrarea de autorizare $\bar{E}$ (ENABLE) este activată ($\bar{E} = 0$), la ieșirea inversorului I vom avea "1" logic ceea ce face inoperant cel de-al treilea emiter al lui T_1 , conectat în acest caz la $+V_{CC}$, și blochează dioda D_2 al cărei catod este și el conectat în cazul de față la $+V_{CC}$. Schema din fig. 3.37 va funcționa ca un NAND-TTL standard, fapt ilustrat în primele 4 linii ale tab. 3.12.

În condițiile în care $\bar{E} = 1$, la ieșirea inversorului I vom avea "0" logic (maximum 0,4V), fapt care implică blocarea lui T_3 (v. funcționarea inversorului TTL, § 3.2.1.3.2). În plus, dioda D_2 va conduce, pe ea vor cădea 0,7V, iar în baza lui T_4 vom avea maximum $0,4 + 0,7 = 1,1V$, insuficient pentru a deschide joncțiunea bază-emiter a tranzistorului T_4 și dioda D_1 . Tranzistoarele T_3 și T_4 se vor bloca, prin urmare, simultan, iar ieșirea y va fi practic izolată față de cele două borne ale sursei de alimentare, oferind circuitelor cu care este interconectată o înaltă impedanță (HZ).

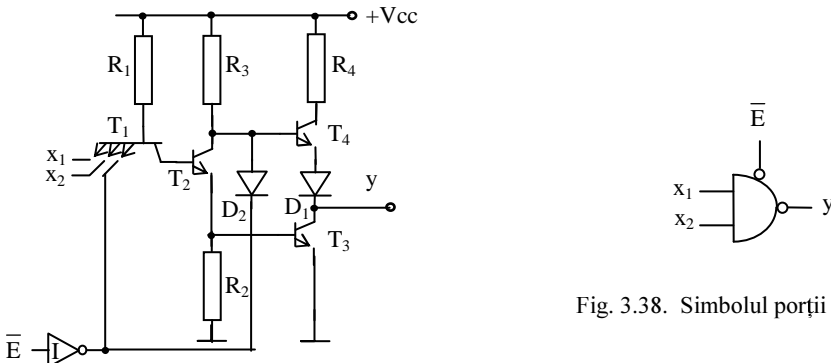

Fig. 3.37. Schema porții NAND - TSL

Fig. 3.38. Simbolul porții TSL

Tab. 3.12. Tabelul de funcționare al porții TSL

$\bar{E}$	x_2	x_1	y
0	0	0	1
0	0	1	1
0	1	0	1
0	1	1	0
1	x	x	HZ

Cuplarea pe o magistrală de date a ieșirilor a două porți TSL se realizează simplu, fig. 3.38, unica condiție care se impune fiind autorizarea nesimultană a porților respective.

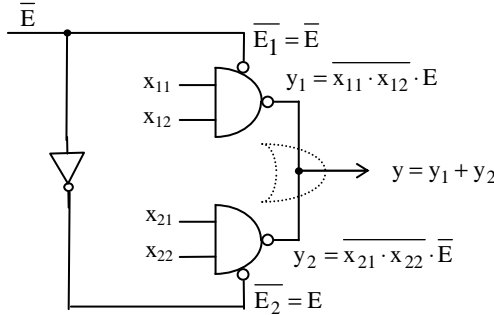

Fig. 3.38. Cuplarea ieșirilor a două porți TSL la o magistrală de date

Adoptând un sistem de autorizare de tipul celui prezentat în fig. 3.38, cu $\bar{E} = \bar{E}_1 = E_2$,

obținem:

$$y = (\overline{x_{11} \cdot x_{12} \cdot E}) + (\overline{x_{21} \cdot x_{22} \cdot \bar{E}}), \quad (3.68)$$

deci:

$$y = \begin{cases} \overline{x_{11} \cdot x_{12}}, & \text{pentru } \bar{E} = 0; \\ \overline{x_{21} \cdot x_{22}}, & \text{pentru } \bar{E} = 1. \end{cases} \quad (3.69)$$

Din fig. 3.38 și relația 3.68 se remarcă realizarea funcției *SAU-cablat* prin conectarea în paralel pe magistrala de date a ieșirilor porților TSL respective și autorizarea nesimultană a funcționării acestora.

Valorile parametrilor circuitelor logice TSL sunt: $t_{pd}=3\text{ns}$, $P_d=22\text{mW}$, $Q=66\text{pJ}$ și $f_{\max}=70\text{MHz}$.

3.2.1.8. Familia logică ECL

Familia logică ECL (Emitter Coupled Logic = logică cuplată în emiter) utilizează tranzistoare nesaturate și realizează, din acest motiv, viteze de lucru foarte mari.

Se știe deja că o creștere a vitezei de lucru (micșorarea timpilor de propagare) se poate realiza atât prin creșterea puterii disipate pe poartă (v. parametrii porții TTL standard, § 3.2.1.3.5) cât și prin evitarea saturației dispozitivului electronic activ utilizat (v. regimul de comutație al tranzistorului bipolar, § 2.2).

O soluție eficientă de a obliga tranzistorul ca în timpul regimului de comutație să rămână în RAN (să nu intre în saturație), constă în aplicarea unei reacții negative printr-o rezistență ce se montează în emiter, fig. 3.39.

Scriind Kirchhoff II pe ochiul de intrare al circuitului din fig. 3.39, obținem:

$$V_{BE} \approx V_I - R_E I_C, \quad (3.70)$$

relație din care se observă cu ușurință că orice creștere a lui V_I conduce într-o primă fază la o creștere a lui V_{BE} și implicit a lui I_B (v. caracteristicile de intrare ale tranzistorului, fig. 2.3) și I_C ($I_C \approx \beta_N I_B$), deci în final la creșterea importanței termenului $R_E I_C$, urmată de scăderea lui V_{BE} .

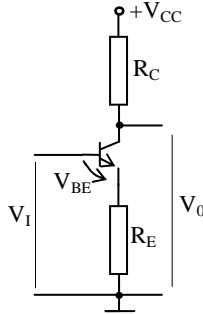

Fig. 3.39. Montaj asimetric cu reacție negativă

Funcționarea reacției negative, al cărei mecanism l-am descris mai sus pentru cazul unei scheme asimetrice, presupune, prin urmare, dezavantajul utilizării unor variații mari ale tensiunii de intrare V_I pentru a produce mici variații ale lui V_{BE} (zecimi sau chiar sutimi de volt) capabile să asigure comutarea tranzistorului.

Acest dezavantaj poate fi eliminat prin utilizarea unei scheme simetrice, diferențiale, de tipul celei prezentate în fig. 3.40.

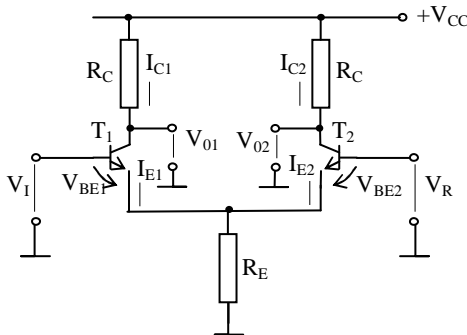

Fig. 3.40. Montaj simetric (diferențial) cu reacție negativă

Pe circuitele de intrare ale celor două tranzistoare, T_1 și T_2 , putem scrie relațiile:

$$V_{BE1} = V_I - R_E (I_{E1} + I_{E2}), \quad (3.71)$$

$$V_{BE2} = V_R - R_E (I_{E1} + I_{E2}), \quad (3.72)$$

în care V_R este o tensiune de referință, iar pe circuitele de ieșire vom avea:

$$V_{01} = V_{CC} - R_C I_{C1}, \quad (3.73)$$

$$V_{02} = V_{CC} - R_C I_{C2}. \quad (3.74)$$

Încercăm să explicăm funcționarea circuitului diferențial din fig. 3.40 pentru trei cazuri distincte: $V_I = V_R$, $V_I < V_R$, $V_I > V_R$, pe care le prezentăm centralizat în tab. 3.13.

Tab. 3.13. Centralizator pentru explicarea funcționării montajului diferențial din fig. 3.40

Cazul 1	Cazul 2	Cazul 3	Observații
$V_I = V_R$ ↓	$V_I < V_R$ ↓	$V_I > V_R$ ↓	Rel. 3.71 și 3.72
$V_{BE1} = V_{BE2}$ ↓	$V_{BE1} < V_{BE2}$ ↓	$V_{BE1} > V_{BE2}$ ↓	Fig. 2.3
$I_{B1} = I_{B2}$ ↓	$I_{B1} < I_{B2}$ ↓	$I_{B1} > I_{B2}$ ↓	$I_C \approx \beta_N I_B$
$I_{C1} = I_{C2}$ ↓	$I_{C1} < I_{C2}$ ↓	$I_{C1} > I_{C2}$ ↓	Rel. 3.73 și 3.74
$V_{01} = V_{02}$ ↓	$V_{01} > V_{02}$ ↓	$V_{01} < V_{02}$ ↓	Logică pozitivă
	1 0	0 1	

Spre exemplu, în cazul 1, pentru $V_I = V_R$, observăm din relațiile 3.71 și 3.72 că $V_{BE1} = V_{BE2}$ și conform caracteristicilor de intrare din fig 2.3 (menționate în coloana de “observații” a tab. 3.13), $I_{B1} = I_{B2}$, cu implicațiile $I_{C1} = I_{C2}$ ($I_C \approx \beta_N I_B$) și $V_{01} = V_{02}$ (v. relațiile 3.73 și 3.74).

Rezultă că, pentru o tensiune de intrare egală cu cea de referință, tensiunile de ieșire vor fi egale, iar curenții prin cele două brațe ale diferențialului vor fi egali.

Similar se demonstrează, pe baza aceluiași relații sau figuri menționate în coloana a patra a tab. 3.13, că pentru $V_I < V_R$ se obține $V_{01} > V_{02}$, respectiv pentru $V_I > V_R$ se obține $V_{01} < V_{02}$.

Întregul mecanism al funcționării montajului diferențial constă de fapt în comutarea unui curent constant, de la un tranzistor la altul, însoțită de variația corespunzătoare a lui V_{01} și V_{02} .

Aplicând principiul logicii pozitive, vom spune că în cazul $V_{01} > V_{02}$, lui V_{01} îi corespunde 1 logic iar lui $V_{02} - 0$ logic, iar în cazul $V_{01} < V_{02}$, lui V_{01} îi corespunde 0 logic iar lui $V_{02} - 1$ logic.

Pornind de la ideea utilizării montajului diferențial, expusă mai sus, s-a realizat poarta fundamentală a familiei ECL prezentată în fig. 3.41.

Ea se compune dintr-un montaj diferențial realizat cu tranzistoarele T_{1i} , ($i=1, 2, 3$) și T_2 , și repetoarele pe emiter T_3 și T_4 cu rol de adaptare de impedanță.

Întreaga schemă este alimentată cu $-V_{EE}$ la bara de jos și “masa” la bara de sus, obținându-se astfel o atenuare a zgomotului de 1000 ori mai bună față de alimentarea clasică și o protecție intrinsecă la scurtcircuit pe ieșire. Într-adevăr,

conectând la masă oricare dintre cele două borne de ieșire, nu facem altceva decât să scurtcircuităm unul dintre tranzistoarele T_3 sau T_4 , protejându-l astfel împotriva distrugerii.

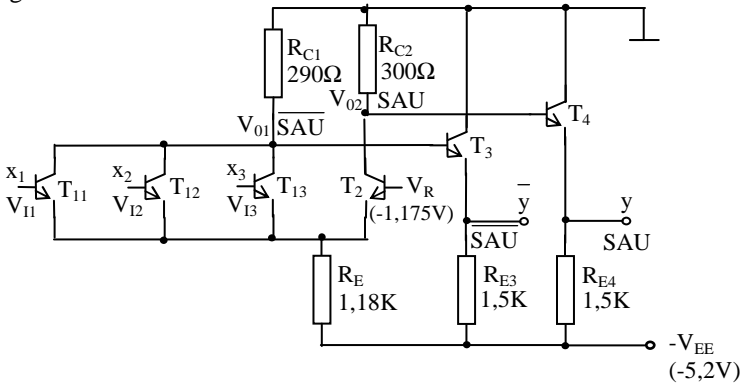

Fig. 3.41. Poarta fundamentală a familiei ECL

Tab. 3.14. Tabelul de adevăr al funcției logice $\overline{\text{SAU}} / \text{SAU} - \text{ECL}$

x_3	x_2	x_1	$\overline{y}$	y
0	0	0	1	0
0	0	1	0	1
0	1	0	0	1
0	1	1	0	1
1	0	0	0	1
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	0	1

Funcționarea schemei este simplă.

Pentru $x_1=x_2=x_3=0$, $V_{i1} < V_R$ și ne aflăm în cazul 2, tab. 3.13, deci $V_{01} > V_{02}$ și $\overline{y} = 1$, $y = 0$ logic.

Este suficient ca numai una dintre intrările x_i să fie 1 logic ($V_{i1} > V_R$) pentru ca tranzistorul corespunzător să se deschidă mai mult decât celelalte două și să coboare în acest mod nivelul lui V_{01} . Ca urmare, $\overline{y} = 0$ și $y = 1$.

Tabelul de adevăr 3.14 obținut, este al funcțiilor $\overline{\text{SAU}}$ și SAU, funcții reproduse la ieșirea circuitului, după cele două repetoare.

Tensiunea de referință $V_R = -1,175\text{V}$ se obține cu ajutorul schemei din fig. 3.42 și se calculează cu ajutorul următoarelor relații:

$$V_R = V_{EE} - V_{R3}; \quad (3.75)$$

$$V_{R3} = V_B - V_{BE5}; \quad (3.76)$$

$$V_B = \frac{R_2}{R_1 + R_2} \cdot (V_{EE} - 2V_D) + 2V_D \quad (3.77)$$

Rezultă:

$$V_R = V_{EE} - \frac{R_2}{R_1 + R_2} \cdot (V_{EE} - 2V_D) - 2V_D + V_{BE5}, \quad (3.78)$$

din care, cu înlocuirile care se impun, se obține $V_R = -1,175V$.

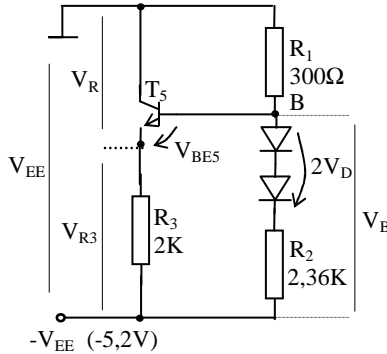

Fig. 3.42. Sursa de tensiune de referință

Simbolul porții SAU / $\overline{\text{SAU}}$ – ECL este prezentat în fig. 3.43, iar nivelurile logice – în fig. 3.44.

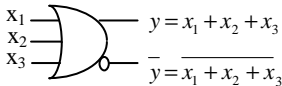

Fig. 3.43. Simbolul porții ECL

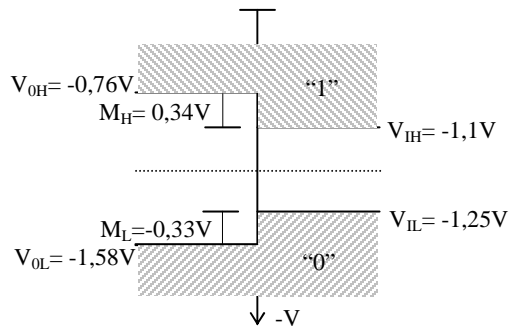

Fig. 3.44. Nivelurile logice ale familiei ECL

Existența repetoarelor pe ieșirile porții prezintă avantajul unor impedanțe de ieșire mici, care conduc la constante de timp mici în timpul regimului de comutație, deci la viteze mari de lucru. În plus, diferențele mici de tensiune dintre nivelurile

“jos” și “sus”, determină timpi mici de încărcare – descărcare a capacității parazite inerente, deci timpi de comutație mici.

Valorile parametrilor familiei ECL sunt: $t_{pd} < 1\text{ns}$, $P_d = 50\text{mW}$, $Q = 50$ și $f_{\text{max}} = 1000\text{MHz}$.

3.2.1.9. Circuite logice I^2L

Familia de circuite logice I^2L (Integrated Injection Logic = logica integrată de injecție) permite o densitate mare de componente pe unitatea de suprafață, un consum de putere extrem de redus și ușor reglabil, timpi de întârziere la propagare mici și, în consecință, un factor de calitate foarte redus.

Componenta de bază a familiei I^2L este inversorul, prezentat în fig. 3.45 și format dintr-un tranzistor T_2 de tip $n\text{pn}$ și o sursă de curent constant realizată cu tranzistorul T_2 de tip pnp .

Valoarea curentului I_0 este dată de relația:

$$I_0 = \frac{V^+ - V_{EB2'}}{R_{\text{ext}}} = \text{ct} , \quad (3.79)$$

și poate fi ușor ajustată din exterior într-o gamă de 6 decade, în funcție de aplicație, prin simpla modificare a rezistenței R_{ext} , cu efectele cunoscute asupra puterii disipate P_d , timpului de întârziere la propagare t_{pd} și, implicit, asupra vitezei de lucru a circuitului.

În fig. 3.46 am prezentat regimul de comutație al inversorului I^2L , iar în fig. 3.47 – același inversor interconectat cu circuite similare.

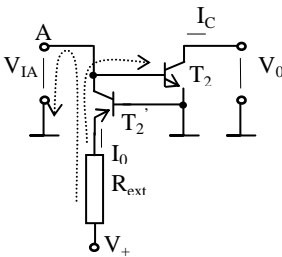

Fig. 3.45. Inversorul I^2L

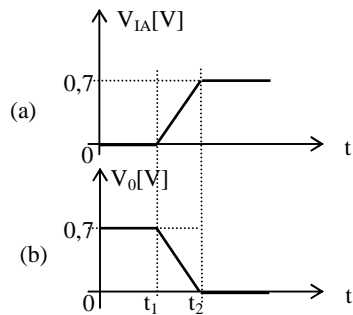

Fig. 3.46. Comutația inversorului I^2L

Din fig. 3.47 se poate observa ușor că tensiunile de intrare (V_{IA}) și de ieșire (V_0) ale inversorului pot lua valori cuprinse în intervalul $0 \dots 0,7\text{V}$, limitate superior de $V_{BE2\text{sat}} = 0,7\text{V}$, respectiv de $V_{BE3\text{sat}} = 0,7\text{V}$.

Funcționarea inversorului I^2L este simplă și se bazează pe comutarea curentului I_0 fie către colectorul tranzistorului T_1 , fie către baza tranzistorului T_2 , fig. 3.47, în funcție de valoarea tensiunii de intrare V_{IA} aplicate.

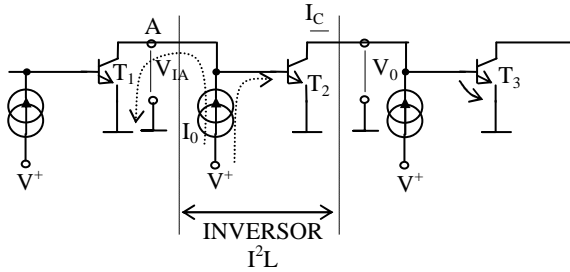

Fig. 3.47. Conectarea inversorului I^2L între două circuite similare

Astfel, în funcționarea inversorului I^2L distingem două cazuri:

1. $V_{IA}=0$ (intervalul $0 \dots t_1$, fig. 3.46), caz în care $V_{BE2}=0$ și tranzistorul T_2 va fi blocat, iar curentul I_0 se va închide prin tranzistorul T_1 la masă, fig. 3.47;
2. $V_{IA}=0,7V$ (zona de după momentul t_2 , fig. 3.46), caz în care $V_{BE2}=0,7V$ și tranzistorul T_2 va fi saturat, iar curentul I_0 se va închide prin joncțiunea BE_2 la masă;

Capacitatea circuitelor I^2L de a permite realizarea funcției *ȘI-cablat* prin simpla interconectare a două ieșiri, este exploatată în construirea unor structuri complexe de tipul celei prezentate în fig. 3.48 în care tranzistoarele T_{21} , T_{22} și T_{23} sunt multicolector.

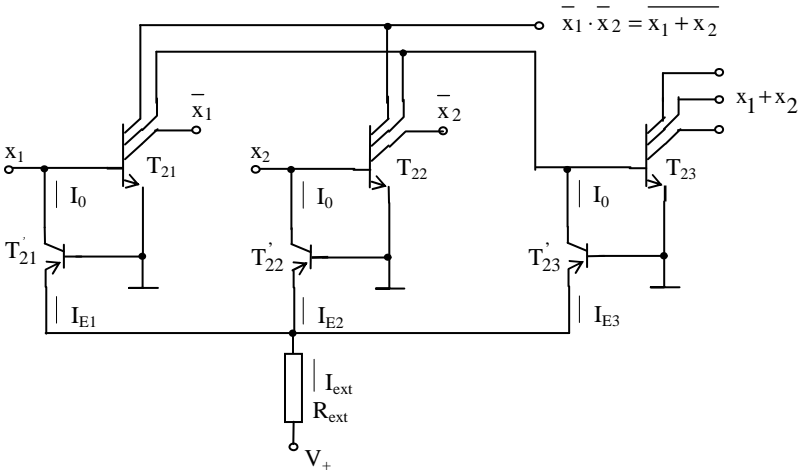

Fig. 3.48. O structură complexă I^2L

Simpla conectare a câte unui colector al tranzistorului T_{21} cu unul al lui T_{22} , conduce la realizarea funcției *ȘI-cablat* între $\bar{x}_1$ și $\bar{x}_2$ ($\bar{x}_1 \cdot \bar{x}_2 = x_1 + x_2$), iar trecerea acestei funcții prin inversorul T_{23} , permite obținerea funcției SAU: $x_1 + x_2$.

În fig. 3.49 am prezentat realizarea tehnologică a unui inversor de tipul celui din fig. 3.45, dar într-o configurație cu 3 colectori.

Se observă utilizarea tranzistoarelor ca unice elemente componente ale circuitului, precum și faptul că între diversele zone ale circuitului nu sunt necesare difuzii pentru izolarea componentelor.

Rezultă posibilitatea realizării unor densități foarte mari de elemente în cadrul structurii integrate (peste 200 porți / mm²), comparabilă sau superioară celei specifice familiei MOS.

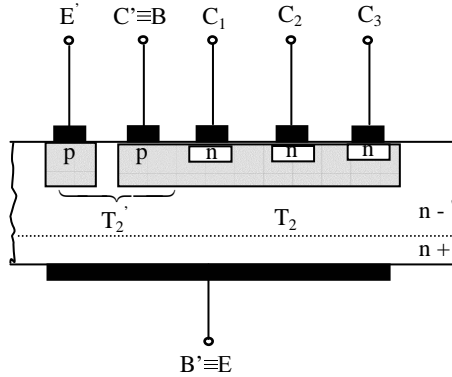

Fig. 3. 49. Realizarea tehnologică a unui inversor I²L cu 3 colectori

În plus, putem nota încă o serie de avantaje deosebite oferite de familia I²L:

- puterea consumată foarte mică, $P_d=0,01\text{mW}$, comparabilă cu cea a familiei CMOS, împreună cu valorile mici ale excursiei nivelelor logice (sub 20mV pentru “0” și 0,4 ... 0,8V pentru “1” logic) și capacitățile reduse ale joncțiunilor (datorate dimensiunilor reduse), conduc la un t_{pd} de cca. 10ns și un excelent factor de calitate, $Q < 1\text{pJ}$;
- tensiunea de alimentare redusă (până la 1,5V), face ca circuitul să poată fi alimentat la o simplă pilă standard;
- proiectare simplă, neexistând practic etape intermediare între schema logică și topologia circuitului electric;
- pot fi combinate cu celelalte familii bipolare (TTL, ECL) utilizând interfețe specifice.

3.2.2. Circuite logice integrate realizate în tehnologie unipolară

Circuitele logice integrate realizate în tehnologie unipolară utilizează fie exclusiv tranzistoare MOS cu canal de tip p (familia PMOS), fie numai tranzistoare MOS cu canal de tip n (familia NMOS), fie tranzistoare MOS complementare, unele cu canal de tip p , altele – de tip n (familia Complementary MOS = CMOS).

Circuitele de tip PMOS au procesul de fabricație cel mai simplu, dar o viteză de comutație mai mică datorită mobilității mai mici a purtătorilor de sarcină utilizați (golurile).

Circuitele de tip NMOS au un proces de fabricație mai complicat, dar o viteză de comutație mai mare datorită mobilității mai mari a electronilor.

Circuitele de tip CMOS prezintă o viteză de comutație medie, dar un consum de energie mult mai redus, concentrat în intervalele de tranziție dintr-o stare logică în alta.

Schemele porților logice ale circuitelor PMOS și NMOS sunt identice, singurele diferențe constând în simbolurile tranzistoarelor și semnul tensiunii de alimentare ($+V_{DD}$ pentru NMOS-uri și $-V_{DD}$ pentru PMOS-uri).

Îată de ce, în cele ce urmează nu vom studia decât unul din cele două tipuri de circuite și anume circuitele NMOS, alese pentru avantajul didactic al operării cu tensiuni pozitive în toate schemele.

Tensiunea de alimentare $+V_{DD}$ poate lua valori cuprinse între 5 ... 15V, în cazul utilizării valorii de +5V existând o compatibilitate deplină între nivelurile logice ale familiei NMOS și cele ale familiei TTL.

Circuitele logice NMOS (ca și cele PMOS, de altfel) se construiesc în varianta *statică*, caz în care funcționarea nu este condiționată de un tact extern, și *dinamică*, caz în care transferul informației logice prin circuit are loc numai în momentul apariției unui tact extern.

3.2.2.1. Familia logică NMOS statică

În cadrul acestei familii, vom studia inversorul, NAND-ul și NOR-ul NMOS statice.

3.2.2.1.1. Inversorul NMOS static

Inversorul NMOS static prezintă schema din fig. 3.50 a și este format dintr-un TECMOS *driver* (de comandă) T_D cu canal indus de tip n și un tranzistor *load* (sarcină) T_L cu canal inițial de tip n .

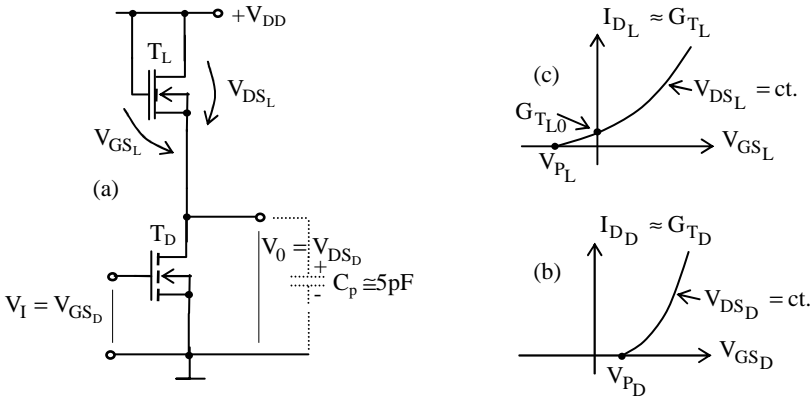

Fig. 3.50. Inversorul NMOS static:

a) schemă; b) caracteristica de transfer a lui T_D ; c) caracteristica de transfer a lui T_L

După cum se poate ușor observa din caracteristicile de transfer ale celor două tranzistoare, fig. 3.50 b și c, alegerea unui tranzistor driver T_D cu canal indus prezintă avantajul unei blocări facile a acestuia prin simpla anulare a tensiunii V_{GS_D} , iar utilizarea unui tranzistor sarcină T_L cu canal inițial permite obținerea unei

rezistențe active $R_{TL_0} = \frac{1}{G_{TL_0}}$ în cazul în care $V_{GS_L} = 0$.

Prin *rezistență activă* înțelegem o rezistență simulată cu ajutorul unui dispozitiv electronic activ, în cazul de față - rezistența care apare între drena și sursa unui tranzistor de tip NMOS la aplicarea unei anumite diferențe de potențial grilă-sursă.

În fig. 3.51 este prezentată o schemă a inversorului NMOS static desenată cu simboluri simplificate. Singurul element din schemă care trădează apartenența acesteia la familia NMOS este semnul + al tensiunii de alimentare ($+V_{DD}$), în timp ce diferența dintre T_D și T_L în ceea ce privește tipul *indus* sau *inițial* al canalului rămâne practic neilustrată prin simbolurile adoptate, dar nu mai puțin importantă pentru înțelegerea funcționării schemei.

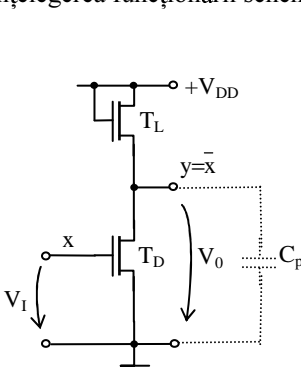

Fig. 3.51. Schema inversorului NMOS static desenată cu simboluri simplificate

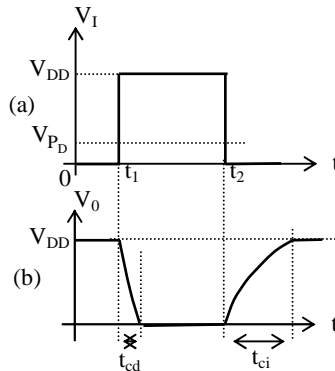

Fig. 3.52. Regimul de comutație al inversorului NMOS static

Funcționare: În intervalul $(0 \div t_1)$, fig. 3.52, $V_I = V_{GS_D} = 0$ și din caracteristica de transfer din fig. 3.50 b observăm că $I_{D_D} = 0$, deci tranzistorul T_D este blocat. Ca urmare, $V_{GS_L} = V_{DS_L} = 0V$ și din caracteristica de transfer din fig.

3.50 c, rezultă că T_L joacă rolul unei rezistențe active de valoare $R_{TL_0} = \frac{1}{G_{TL_0}}$ prin care potențialul $+V_{DD}$ se transferă la ieșire. Rezultă $V_0 = +V_{DD}$ și capacitatea C_{ech} (care include capacitatea C_p), v. relația 2.19, § 2.3, se încarcă la valoarea $+V_{DD}$.

În momentul t_1 , fig. 3.52 a, tensiunea de intrare $V_I = V_{GS_D}$ înregistrează un salt pozitiv de la 0 la $+V_{DD}$, depășind brusc nivelul tensiunii de prag V_{P_D} , fig. 3.50

b. Ca urmare I_{D_D} crește puternic și punctul de funcționare al tranzistorului T_D intră în regiunea ohmică. Capacitatea C_{ech} se descarcă pe rezistența drenă-sursă a lui T_D , R_{T_D} , cu constanta de timp:

$$\tau_1 = R_{T_D} \cdot C_{ech}, \quad (3.80)$$

astfel încât, într-un interval de timp:

$$t_{cd} = 2,3 \cdot R_{T_D} \cdot C_{ech}, \quad (3.81)$$

tensiunea de ieșire devine $V_0 = V_{DS_D} = 0$, fig. 3.52 b.

Pe întreaga durată a palierului ($t_1 \div t_2$) al lui V_I , fig. 3.52 b, V_0 rămâne 0V.

În momentul t_2 , fig. 3.52, are loc saltul negativ al tensiunii de intrare $V_I = V_{GS_D}$ de la $+V_{DD}$ la 0, urmat de anularea curentului de drenă I_{D_D} (v. caracteristica de transfer din fig. 3.50 b) și blocarea tranzistorului T_D . Situația din intervalul ($0 \div t_1$) se repetă și capacitatea C_{ech} (care include capacitatea C_p) se încarcă cu constanta de timp:

$$\tau_2 = R_{T_{L0}} \cdot C_{ech} \quad (3.82)$$

până la valoarea $+V_{DD}$, într-un interval de timp:

$$t_{ci} = 2,3 \cdot R_{T_{L0}} \cdot C_{ech}. \quad (3.83)$$

Deoarece canalul lui T_D este, prin construcție, mult mai gros și mai scurt decât al lui T_L , pentru aceeași tensiune grilă-sursă, $V_{GS_D} = V_{GS_L}$, vom avea:

$$R_{T_D} \ll R_{T_L}, \quad (3.84)$$

de unde rezultă:

$$t_{cd} \ll t_{ci}. \quad (3.85)$$

Caracteristica de transfer a inversorului NMOS static este prezentată în fig. 3.53 și ilustrează antagonismul dintre V_0 și V_I : când $V_I=0$, $V_0=+V_{DD}$ și invers.

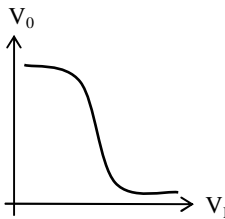

Fig. 3.53. Caracteristica de transfer a inversorului NMOS static

Deși tranzistorul MOS cu canal n comută rapid (aproximativ 1ns), viteza de comutație scade cu cca. 3 ordine de mărime din cauza capacității C_{ech} .

3.2.2.1.2. NAND-ul NMOS static

NAND-ul NMOS static prezintă schema din fig. 3.54, simbolul din fig. 3.55 și tabelul de adevăr – tab. 3.15.

Funcționare: Singura situație în care potențialul masei se poate transfera la ieșire, determinând o valoare logică $y=0$, este aceea în care toate tranzistoarele

driver T_{Di} , cu $i=1, 2, 3$, conduc, deci când $V_{li}=+V_{DD}$ sau, echivalent, $x_1=x_2=x_3=1$ logic (v. tab. 3.15). În rest, cel puțin unul din tranzistoarele T_{Di} fiind blocat (cel puțin una din intrările x_i este zero logic), legătura dintre ieșirea circuitului și masă este întreruptă și la ieșire se transferă potențialul $+V_{DD}$ prin rezistența activă pe care o constituie T_L , determinând $y=1$ logic.

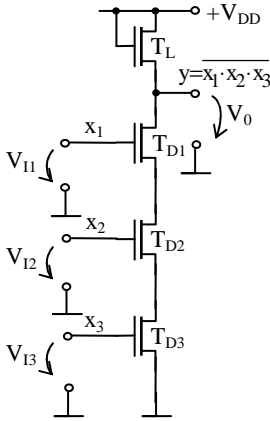

Fig. 3.54. Poarta NAND NMOS statică

Tab. 3.15. Tabelul de adevăr al funcției ȘI-NU (NAND)

x_3	x_2	x_1	y
0	0	0	1
0	0	1	1
0	1	0	1
0	1	1	1
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	0

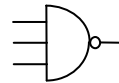

Fig. 3.55. Simbolul porții NAND

3.2.2.1.3. NOR-ul NMOS static

NOR-ul NMOS static prezintă schema din fig. 3.56, simbolul din fig. 3.57 și tabelul de adevăr – tab. 3.16.

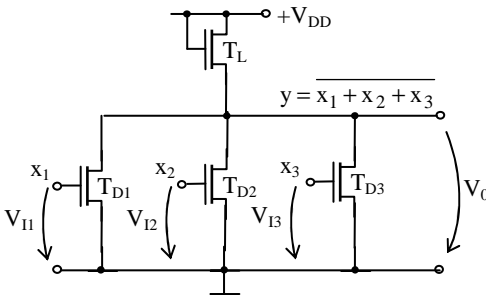

Fig. 3.56. Poarta NOR NMOS statică

Tab. 3.16. Tabelul de adevăr al funcției SAU-NU (NOR)

x_3	x_2	x_1	y
0	0	0	1
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	0
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	0

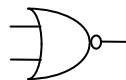

Fig. 3.57. Simbolul porții NOR

Funcționare: Singura situație în care potențialul masei nu se poate transfera la ieșire este aceea în care toate tranzistoarele T_{Di} sunt blocate, deci atunci când $V_{fi}=0$ sau, echivalent, $x_1=x_2=x_3=0$ logic (v. tab. 3.16). Evident, potențialul $+V_{DD}$ se va transfera la ieșire prin rezistența activă pe care o constituie T_L , deci $y=1$ logic. În rest, cel puțin unul din tranzistoarele T_{Di} va conduce (cel puțin una din intrările $V_{fi}=+V_{DD}$ sau, echivalent, un $x_i=1$ logic și potențialul masei se va transfera la ieșire determinând $y=0$ logic.

Recunoaștem în tab. 3.16 tabelul de adevăr al funcției SAU-NU (NOR).

3.2.2.2. Poarta de transfer NMOS

Considerăm schema din fig. 3.58 în care este inclusă poarta de transfer NMOS formată din tranzistorul T_P , cu rol de întrerupător comandat de tactul Φ , și capacitatea parazită C_p .

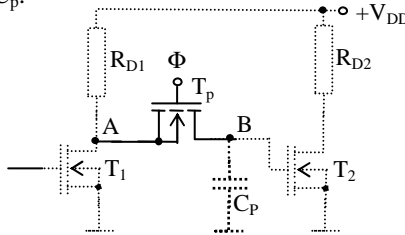

Fig. 3.58. Poarta de transfer NMOS, inclusă într-un circuit mai complex

Așa cum rezultă și din fig. 3.59, când $\Phi=0$ (intervalele τ_1), T_P este blocat și legătura dintre punctele A și B ale circuitului este întreruptă. Capacitatea C_p memorează valoarea $V_B=V_A$ din ultimul moment al conducerii lui T_P , fig. 3.59 c, în timp ce V_A evoluează în continuare conform diagramei din fig. 3.59 b.

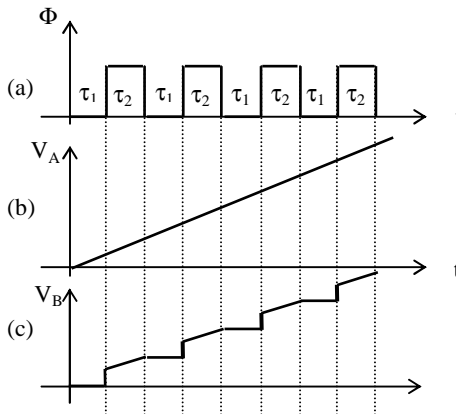

Fig. 3.59. Explicativă pentru înțelegerea funcționării porții de transfer NMOS

În momentul tranziției de la 0 la 1 logic a impulsului de tact Φ , tranzistorul T_P începe să conducă, restabilindu-se brusc egalitatea $V_B = V_A$, după care, pe întreaga durată a intervalului τ_2 , V_B urmărește fidel evoluțiile lui V_A , fig. 3.59 c.

Deosebit de importantă este menținerea valorii tensiunii memorate de către capacitatea C_p pe parcursul întregului interval de blocare a tranzistorului T_P . Ținând seama de faptul că valoarea capacității parazite C_p este de câțiva pF, iar valoarea rezistenței de intrare a tranzistorului T_2 este de $10^{12} \div 10^{18} \Omega$, rezultă o constantă de timp și un timp de descărcare a capacității C_p care impune o astfel de frecvență a impulsurilor de tact Φ încât capacitatea C_p să-și mențină nealterată tensiunea la borne pe întreaga durată a intervalului τ_1 .

3.2.2.3. Familia logică NMOS dinamică

Familia logică NMOS dinamică este generată printr-o combinație a porții de transfer NMOS cu familia NMOS statică, cu observația că tranzistorul T_L va fi de această dată cu canal indus, fiind comandat de același impuls de tact Φ ca și T_P .

Ca urmare, consumul de energie din sursa de alimentare va fi limitat numai la intervalele τ_2 ale impulsului de tact Φ , singurele în care T_L conduce și constituie astfel o rezistență de sarcină activă pentru tranzistorul driver T_D .

3.2.2.3.1. Inversorul NMOS dinamic

Inversorul NMOS dinamic prezintă schema din fig. 3.60 și se reprezintă simbolic ca în fig. 3.61.

Funcționare: Pentru $x=1$ logic și $\Phi=0$, tranzistorul T_D este practic nepolarizat în circuitul de ieșire întrucât T_L (ca și T_P) este blocat. Pentru $\Phi=1$, tranzistoarele T_P și T_L vor conduce, circuitul de drenă al tranzistorului T_D se va închide prin rezistența activă oferită de T_L și, întrucât $x=1$ ($V_I = +V_{DD}$), T_D va conduce și va permite transferul potențialului masei, prin T_P , la ieșire. Capacitatea C_p se va descărca pe R_{T_D} și $V_0=0V$, deci $y=0$.

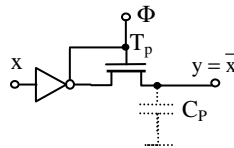
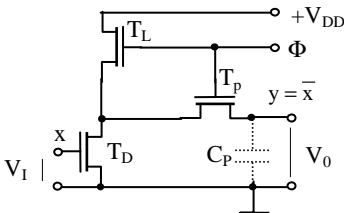

Fig. 3.60. Inversorul NMOS dinamic

Fig. 3.61. Simbolizarea inversorului NMOS dinamic

Pentru $x=0$ logic, deci $V_I=0V$, tranzistorul T_D se va bloca și, dacă $\Phi=1$, potențialul $+V_{DD}$ se va transfera la ieșire prin T_L și T_P , încărcând capacitatea C_p și generând la ieșire $y=1$ logic.

Întrucât o modificare a valorii logice a intrării circuitului în intervalul de timp τ_1 , în care $\Phi=0$, face ca starea ieșirii să nu mai respecte expresia $y = \bar{x}$ (deoarece T_L și T_P sunt blocate și legătura intrare-ieșire este întreruptă), “citirea” informației de la ieșirea porții trebuie să aibă loc numai în intervalele τ_2 , în care $\Phi=1$.

3.2.2.3.2. *NAND-ul NMOS dinamic*

NAND-ul NMOS dinamic prezintă schema din fig. 3.62 și se reprezintă simbolic ca în fig. 3.63.

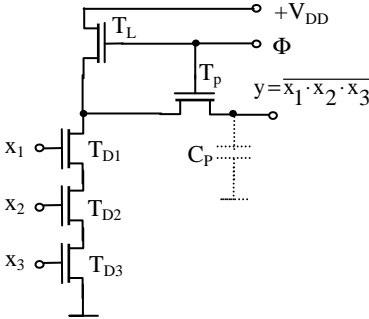

Fig. 3.62. NAND-ul NMOS dinamic

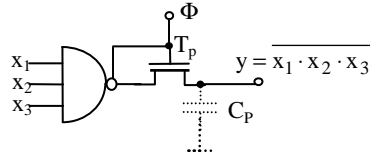

Fig. 3.63. Simbolizarea NAND-ului NMOS dinamic

Funcționarea sa respectă tabelul 3.15, dar numai în intervalele de timp în care $\Phi=1$.

3.2.2.3.3. *NOR-ul NMOS dinamic*

NOR-ul NMOS dinamic prezintă schema din fig. 3.64 și se simbolizează de maniera din fig. 3.65.

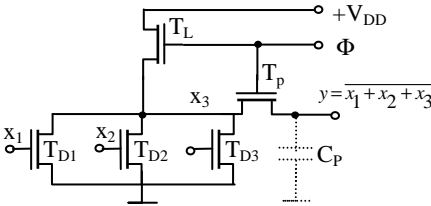

Fig. 3.64. NOR-ul NMOS dinamic

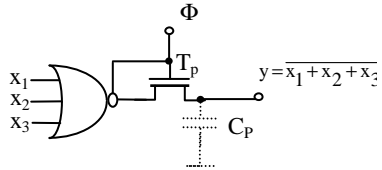

Fig. 3.65. Simbolizarea NOR-ului NMOS dinamic

Circuitul funcționează conform tabelului 3.16, dar numai pentru $\Phi=1$.

3.2.2.4. Familia logică CMOS

O familie logică ideală, ar trebui să prezinte un consum zero în regim static, un $t_{pd}=0$, fronturi controlabile la trecerea dintr-o stare logică în alta, imunitate la zgomot de 50% din diferența corespunzătoare nivelurilor logice, etc.

Familia logică CMOS se apropie cel mai mult de o familie ideală, prin excelențele valori ale parametrilor săi:

- putere disipată foarte mică în regim static ($P_{ds}=10nW$, din cauza curenților reziduali) și ceva mai mare în regim dinamic ($P_{dd}=10mW$, la o frecvență de comutație de 1MHz și o capacitate parazită $C_p=50pF$);

- timpul de întârziere la propagare mic ($t_{pd}=25\div 50ns$) și dependent de valoarea tensiunii de alimentare și sarcină;

- o margine de zgomot de c.a. reprezentând 45% din diferența de tensiune corespunzătoare nivelurilor logice;

- o margine de zgomot de c.c. de 1V pentru orice valoare admisă a tensiunii de alimentare V_{DD} , pentru orice temperatură și pentru orice combinație logică aplicată la intrare.

Ca și în cazul celorlalte familii de circuite logice studiate până în prezent, creșterea puterii disipate P_d (în cazul de față, prin creșterea tensiunii de alimentare) conduce la o scădere a t_{pd} și, implicit, la o creștere a vitezei de lucru a circuitului.

3.2.2.4.1. Inversorul CMOS

Inversorul CMOS este prezentat în fig. 3.66 și se compune din două tranzistoare MOS complementare, unul cu canal indus de tip n , T_n , și altul cu canal indus de tip p , T_p .

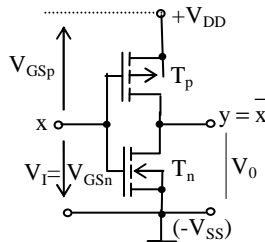

Fig. 3.66. Inversorul CMOS

Pe ochiurile de circuit de la intrarea schemei din fig. 3.66, putem scrie următoarele relații:

$$V_{GSn} = V_I, \quad (3.86)$$

$$V_{GSp} = V_I - V_{DD}, \quad (3.87)$$

care ne vor permite o mai ușoară înțelegere a funcționării inversorului.

În fig. 3.67 a, am suprapus cele două caracteristici de transfer ale tranzistoarelor T_n și T_p , păstrând (sub grafic) semiaxele inițiale V_{GSn} și V_{GSp} , iar în

fig. 3.67 b, am prezentat caracteristica de transfer a inversorului CMOS, dedusă din fig. 3.67 a și considerațiile care urmează.

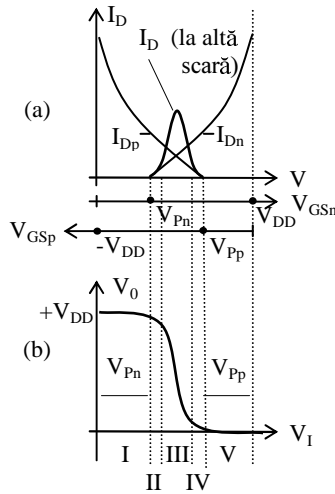

Fig. 3.67. Explicativă pentru funcționarea inversorului CMOS:

- a) caracteristicile de transfer ale celor două tranzistoare;
b) caracteristica de transfer a inversorului CMOS.

Stările celor două tranzistoare, corelate cu zonele I, II, ..., V, fig. 3.67, sunt prezentate în tab. 3.17.

Tab. 3.17. Centralizator al stărilor tranzistoarelor în timpul comutației

Trz. \ Zona	I	II	III	IV	V
T_n	R. blocare	R. sat. I_D	R. sat. I_D	R. liniară	R. liniară
T_p	R. liniară	R. liniară	R. sat. I_D	R. sat. I_D	R. blocare

Funcționare: Explicarea funcționării inversorului CMOS poate fi mai ușor înțeleasă evaluând valorile rezistențelor active R_{Tn} și R_{Tp} ce apar între drenea și sursa celor două tranzistoare complementare, în fiecare dintre zonele I, II, ..., V.

Tensiunea de alimentare $+V_{DD}$ se va diviza pe rezistențele active R_{Tn} și R_{Tp} , v. fig. 3.68, tensiunea de ieșire putând fi calculată cu expresia:

$$V_0 = \frac{R_{Tn}}{R_{Tn} + R_{Tp}} \cdot V_{DD} = \frac{V_{DD}}{1 + \frac{R_{Tp}}{R_{Tn}}} \quad (3.88)$$

Presupunând, pentru început, că ne aflăm în zona (I) a caracteristicilor din fig. 3.67, cu $x=0$ și $V_I = V_{GSn} = 0 < V_{Pn}$, observăm că $I_{Dn} = 0$, fig. 3.67 a, deci T_n este blocat și

$R_{Tn} \rightarrow \infty$. În același timp, din relația 3.87 rezultă că $V_{GSp} = -V_{DD}$, deci I_{Dp} are valoarea maximă și tranzistorul T_p se află în regiunea ohmică (liniară), v. fig. 2.16, conducând puternic și constituind o rezistență activă R_{Tp} de valoare redusă.

Considerând $R_{Tn} \rightarrow \infty$ în relația 3.88, se obține $V_0 = +V_{DD}$, deci putem spune că potențialul $+V_{DD}$ se transferă la ieșire prin rezistența activă R_{Tp} , generând $y=1$ logic.

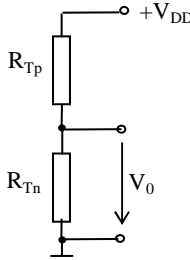

Fig. 3.68. Explicativă pentru calculul lui V_0

Similar, în zona V vom avea $V_I = V_{GSn} = +V_{DD}$, fig. 3.67 a, T_n se deschide puternic (regiunea liniară) constituind o rezistență activă R_{Tn} de valoare redusă, în timp ce, așa cum rezultă din relația 3.87, $V_{GSp} = 0V$ și T_p este blocat, oferind o rezistență activă $R_{Tp} \rightarrow \infty$. Din relația 3.88 rezultă $V_0 = 0V$, deci potențialul masei se transferă la ieșire prin T_n și $y=0$ logic.

Funcția de inversor a circuitului a fost demonstrată, caracteristica de transfer din fig. 3.67 b a fost parțial construită, iar tab. 3.17 – parțial completat.

În zonele II, III și IV, fig. 3.67 b, are loc tranziția dintre cele două stări logice, astfel:

- în zona II, fig. 3.67 a, I_{Dn} începe să crească, punctul de funcționare al tranzistorului T_n intrând în regiunea de saturație a curentului de drenă, în timp ce T_p lucrează încă în regiunea liniară. Deoarece T_n conduce mai slab decât T_p , $R_{Tn} > R_{Tp}$,

deci $\frac{R_{Tp}}{R_{Tn}} < 1$ și din relația 3.88 rezultă $V_0 > \frac{V_{DD}}{2}$, fapt ilustrat în fig. 3.67 b.

Curentul absorbit din sursa de alimentare este practic determinat de rezistența totală $R_{Tn} + R_{Tp}$ și evoluția sa poate fi urmărită, la o scară mult mărită, în fig. 3.67 a;

- în zona III, ambele tranzistoare se află în regiunea liniară, determinând o rezistență totală $R_{Tn} + R_{Tp}$ mai mică decât în zona II și generând astfel un vârf al curentului absorbit din sursa de alimentare, fig. 3.67 a; la jumătatea acestei zone, T_n și T_p conduc în egală măsură, $R_{Tn} = R_{Tp}$ și din relația 3.88 rezultă $V_0 = \frac{V_{DD}}{2}$;

- în zona IV situația se prezintă simetric față de zona II, rolul tranzistoarelor T_n și T_p inversându-se; T_n intră în regiunea liniară, în timp ce T_p rămâne în regiunea

de saturație a curentului de drenă I_{Dp} , dar la valori mai mici ale acestuia. Vom avea

$$R_{Tn} < R_{Tp}, \text{ deci } \frac{R_{Tp}}{R_{Tn}} > 1 \text{ și din relația 3.88 rezultă } V_0 < \frac{V_{DD}}{2}.$$

Din diagramele din fig. 3.67, observăm cu ușurință faptul că, în regim static (0 sau 1 logic), consumul de energie din sursa de alimentare este practic nul (zonele I și V), în timp ce la trecerea dintr-o stare logică în alta, consumul crește, înregistrând un maxim la mijlocul zonei III.

În fig. 3.69 am prezentat nivelurile logice ale familiei CMOS.

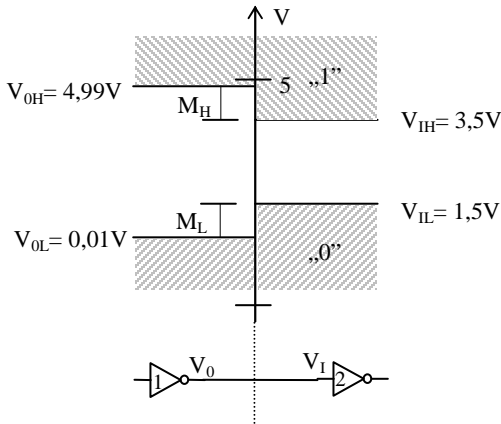

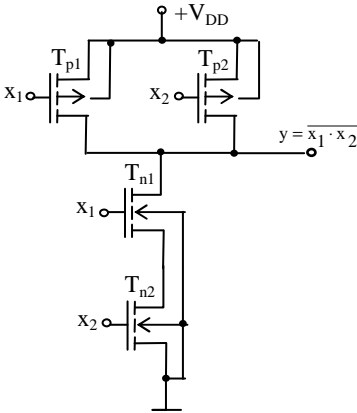
Fig. 3.69. Nivelurile logice ale familiei CMOS

3.2.2.4.2. NAND-ul CMOS

NAND-ul CMOS prezintă schema din fig. 3.70 și este format din două perechi de tranzistoare complementare: două cu canal indus de tip n și două cu canal indus de tip p . Pentru a păstra acuratețea și simetria schemei, nu au mai fost desenate legăturile dintre perechile de borne de intrare x_1 , respectiv x_2 .

Funcționare: Când cel puțin una dintre intrările circuitului este 0 logic, cel puțin una dintre tensiunile de intrare V_{i1} este 0V și cel puțin unul dintre tranzistoarele T_{n1} și T_{n2} va fi blocat. În același timp, în conformitate cu relația 3.87, cel puțin unul dintre tranzistoarele T_{p1} și T_{p2} va conduce ($V_{GSp} = -V_{DD}$) și potențialul $+V_{DD}$ se va transfera la ieșire, rezultând $V_0 = +V_{DD}$ și $y=1$ logic (v. primele 3 linii ale tabelului 3.18).

Când $x_1=x_2=1$ logic, $V_{i1}=V_{i2}=+V_{DD}$ și ambele tranzistoare T_{n1} și T_{n2} conduc. Relația 3.87 implică $V_{GSp}=0V$ și tranzistoarele T_{p1} și T_{p2} vor fi ambele blocate. Potențialul masei se transferă la ieșire prin T_{n1} și T_{n2} , deci $V_0=0V$ și $y=0$ logic (v. tab. 3.18).

Tab. 3.18. Tabelul de adevăr al funcției NAND cu 2 intrări

x_2	x_1	y
0	0	1
0	1	1
1	0	1
1	1	0

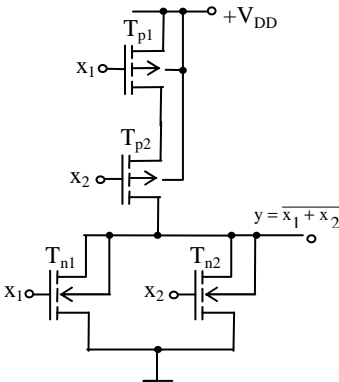
Fig. 3.70. NAND-ul CMOS

Funcționarea ca NAND a circuitului a fost demonstrată.

3.2.2.4.3. NOR-ul CMOS

NOR-ul CMOS prezintă schema din fig. 3.71 și tabelul de adevăr – tab. 3.19.

Funcționare: Pentru $x_1=x_2=0$ logic, $V_{I1}=V_{I2}=V_{GSn1}=V_{GSn2}=0V$ și tranzistoarele T_{n1} și T_{n2} vor fi blocate. Conform relației 3.87, $V_{GSp1}=V_{GSp2}=-V_{DD}$, iar tranzistoarele T_{p1} și T_{p2} vor conduce, transferând potențialul $+V_{DD}$ la ieșire. Se obține $V_0=+V_{DD}$, deci $y=1$ logic.

Tab. 3.19. Tabelul de adevăr al funcției NOR cu 2 intrări

x_2	x_1	y
0	0	1
0	1	0
1	0	0
1	1	0

Fig. 3.71. NOR-ul CMOS

Este suficient ca una dintre intrări, sau ambele, să fie 1 logic, pentru ca unul dintre tranzistoarele T_{n1} și T_{n2} , sau ambele, să conducă, respectiv unul dintre tranzistoarele T_{p1} și T_{p2} , sau ambele, să fie blocate. Potențialul masei se va transfera

la ieșire prin T_{n1} și T_{n2} , sau ambele, astfel încât $V_0=0V$ și $y=0$ logic (v. ultimele 3 linii ale tab. 3.19).

Funcționarea ca NOR a circuitului din fig. 3.71 a fost demonstrată.

3.2.2.4.4. Poarta de transfer CMOS

Poarta de transfer CMOS, fig. 3.72, conține o pereche de tranzistoare MOS complementare cu canal indus, conectate în paralel.

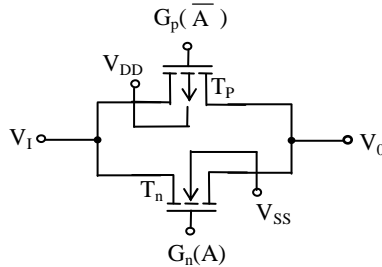

Fig. 3.72. Poarta de transfer CMOS

Potențialele grilelor celor două tranzistoare sunt întotdeauna complementare, favorizând conducția, respectiv blocarea simultană a tranzistoarelor și, implicit, a porții.

Astfel, pentru $V_A=V_{DD}$ și $V_{\bar{A}}=V_{SS}$, tranzistoarele T_n și T_p conduc (v. caracteristicile de transfer din fig. 3.67 a, deci poarta de transfer este deschisă.

Pentru $V_A=V_{SS}$ și $V_{\bar{A}}=V_{DD}$, tranzistoarele T_n și T_p vor fi blocate, iar poarta de transfer CMOS se va bloca și ea.

În cazul în care $V_{DD}=+10V$ și $V_{SS}=-10V$, poarta de transfer poate “comuta” semnale analogice a căror evoluție se încadrează în plaja $\pm 10V$.

Dacă poarta de transfer este alimentată cu tensiunile $V_{DD}=+20V$ și $V_{SS}=0V$, semnalele care pot fi “comutate” vor trebui să fie pozitive și să se încadreze în plaja $0\div 20V$.

Ținând seama de structurile fizice ale celor două tranzistoare utilizate, fig. 3.73, observăm că polarizările substraturilor de bază favorizează formarea canalului

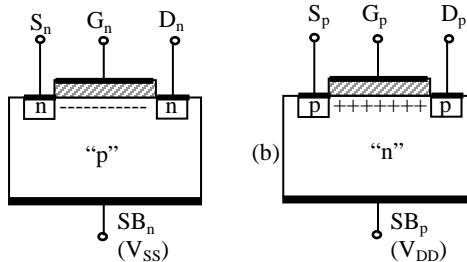

Fig. 3.73. Structurile fizice ale tranzistoarelor porții de transfer CMOS

de tip indus. Spre exemplu, o tensiune $V_{SS} \leq 0$ aplicată substratului de bază SB_n al tranzistorului T_n , fig. 3.73 a, implică respingerea electronilor din zona inferioară a substratului către regiunea canalului virtual, favorizând inducerea acestuia.

Se poate observa cu ușurință faptul că, în absența obișnuitei conectări a substraturilor de bază SB_n și SB_p la sursele S_n , respectiv S_p , ale celor două tranzistoare, structurile fizice din fig. 3.73 devin simetrice, sursa și drena devenind interschimbabile ca rol.

Simbolul porții de transfer CMOS este prezentat în fig. 3.74.

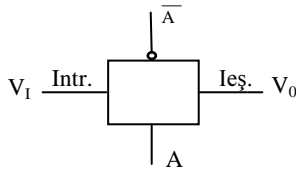

Fig. 3.74. Simbolul porții de transfer CMOS

Funcționare: Presupunând o alimentare simetrică, $V_{DD} = V_{SS}$ și o tensiune de intrare:

$$-V_{SS} < V_I < +V_{DD}, \quad (3.89)$$

distingem următoarele două cazuri:

Cazul 1: Grilele celor două tranzistoare care formează poarta de transfer, au următoarele potențiale:

$$V_{Gn} = V_A = V_{DD} > 0, \quad (3.90)$$

$$V_{Gp} = V_{\bar{A}} = -V_{SS} < 0. \quad (3.91)$$

Tensiunile grilă-sursă ale celor două tranzistoare se calculează cu relațiile:

$$V_{GSn} = V_{Gn} - V_{Sn} = V_{DD} - V_I = V_{DD} - (-V_{SS} \div V_{DD}) = (V_{DD} + V_{SS}) \div 0, \quad (3.92)$$

$$V_{GSp} = V_{Gp} - V_{Sp} = -V_{SS} - V_I = -V_{SS} - (-V_{SS} \div V_{DD}) = 0 \div -(V_{SS} + V_{DD}). \quad (3.93)$$

În fig. 3.75 a, am încercat o ilustrare a evoluțiilor potențialelor V_I , V_{Gn} , V_{Gp} , V_{GSn} și V_{GSp} , relațiile 3.89 ÷ 3.93, iar în fig. 3.75 b am prezentat, în strictă corespondență cu fig. 3.75 a, caracteristicile de transfer ale celor două tranzistoare care compun poarta.

Observăm că tranzistorul T_n conduce în intervalul $(-V_{SS} \div V_{Pn})$, iar T_p – în intervalul $(-V_{Pp} \div V_{DD})$, ceea ce indică faptul că poarta de transfer este deschisă și prezintă o rezistență $R_{ON} = f(V_I)$, a cărei evoluție este ilustrată în fig. 3.75 b.

Cazul 2: Potențialele aplicate pe grilele celor două tranzistoare sunt:

$$V_{Gn} = V_A = -V_{SS} < 0, \quad (3.94)$$

$$V_{Gp} = V_{\bar{A}} = V_{DD} > 0, \quad (3.95)$$

iar tensiunile grilă-sursă ale celor două tranzistoare se calculează astfel:

$$V_{GSn} = V_{Gn} - V_{Sn} = -V_{SS} - V_I = -V_{SS} - (-V_{SS} \div V_{DD}) = 0 \div -(V_{SS} + V_{DD}), \quad (3.96)$$

$$V_{GSp} = V_{Gp} - V_{Sp} = V_{DD} - V_I = V_{DD} - (-V_{SS} \div V_{DD}) = (V_{DD} + V_{SS}) \div 0. \quad (3.97)$$

Cele două tranzistoare sunt evident blocate, v. fig. 3.75, deci poarta de transfer este și ea blocată.

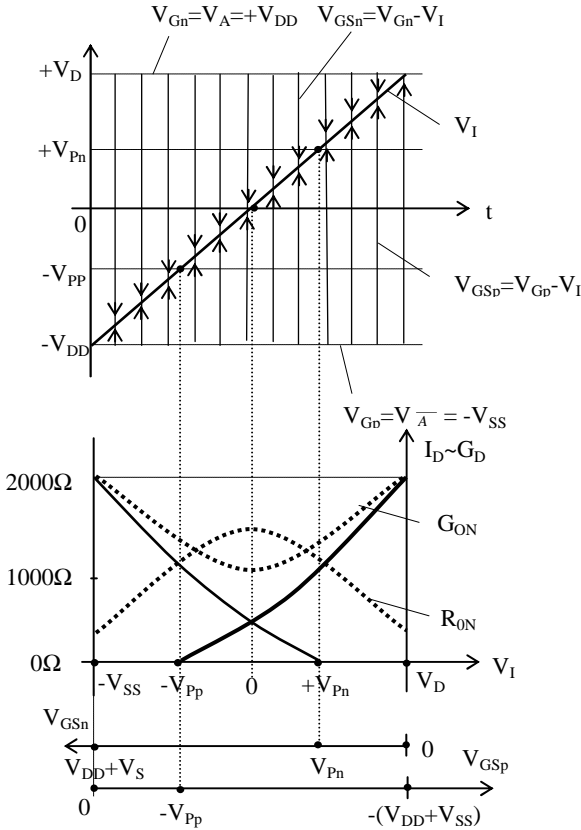

Fig. 3.75. Explicativă pentru evoluția potențialelor porții de transfer CMOS

Stările celor două tranzistoare care compun poarta de transfer sunt prezentate centralizat în tab. 3.20.

Tab. 3.20. Centralizator al stărilor tranzistoarelor ce compun poarta de transfer CMOS

Trz. \ V _I	-V _{SS}	-V _{PP}	0	V _{Pn}	V _{DD}
T _n	Conduce			Blocat	
T _p	Blocat		Conduce		

În fig. 3.76 este prezentată o variantă practică de comandă a porții de transfer CMOS, desenată detaliat (a) și simbolic (b). Se remarcă obținerea dintr-o singură tensiune de comandă, cu ajutorul unui inversor, a celor două semnale complementare de polarizare a grilelor celor două tranzistoare.

Este vorba despre un circuit inversor cu 3 stări, obținut dintr-un inversor CMOS și o poartă de transfer.

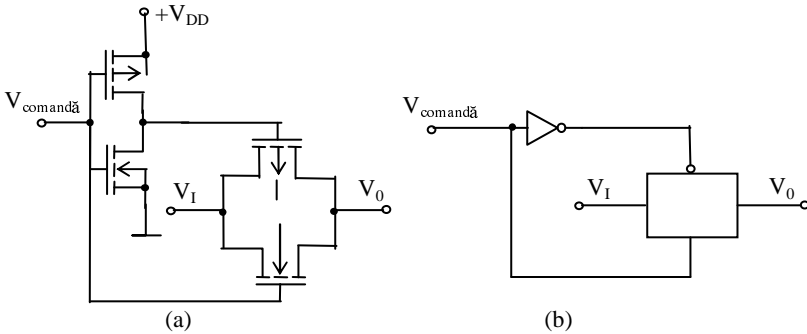

Fig. 3.76. Comanda porții de transfer CMOS:
a) schema detaliată; b) Schema simbolică

În fig. 3.77 este prezentată o aplicație interesantă a porții de transfer, bazată pe proprietatea acesteia de a oferi o impedanță înaltă la ieșire în starea de blocare.

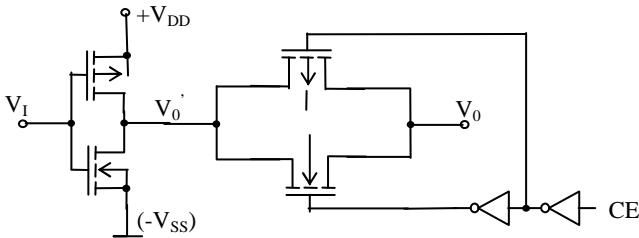

Fig. 3.77. Inversor cu 3 stări realizat în tehnică CMOS

Funcționare: Pentru $CE=1$ ($CE = \text{Chip Enable} = \text{autorizare funcționare "chip"}$), poarta este deschisă și informația V_0' de la ieșirea inversorului CMOS are acces la ieșirea V_0 a porții de transfer.

Pentru $CE=0$, poarta de transfer este blocată și circuitul prezintă o stare de înaltă impedanță (HZ) la ieșire.